הלכה · משנה תורה · מפרשים · אבן האזל · ספר עבודה

אבן האזל על משנה תורה, הלכות עבודת יום הכפורים

הרב איסר זלמן מלצר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אבן האזל על משנה תורה, הלכות עבודת יום הכפורים

הרב איסר זלמן מלצר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אבן-האזל-על-משנה-תורה-הלכות-עבודת-יום-הכפורים/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ב 4
הלכה ג 6
הלכה ד 9
הלכה ז 11
הלכה ח 11
פרק ב 12
הלכה ב 12
הלכה ד 13
פרק ג 16
הלכה ג 16
הלכה ו 18
פרק ד 21
הלכה א 21
הלכה ב 22
פרק ה 25
הלכה א 25
הלכה טו 28
הלכה יח 31
הלכה כה 31
הלכה כו 33
הלכה כז 38
הלכה כח 40

פרק א

הלכה ב

עבודת כל חמש עשרה בהמות אלו הקריבין ביום זה אינה אלא בכהן גדול בלבד, אחד כהן המשוח בשמן המשחה או המרובה בבגדים, ואם היתה שבת אף מוסף שבת אין מקריב אותו אלא כהן גדול, וכן שאר העבודות של יום זה כגון הקטרת הקטורת של כל יום והטבת הנרות הכל עשוי בכהן גדול נשוי, שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו, ביתו זו אשתו.

עבודת כל חמש עשרה בהמות, הכ"מ כתב וז"ל כתב הריטב"א בפ"ק דיומא בשם הרמב"ם דמדאורייתא אין חובה בכה"ג אלא בעבודת היום ממש, אבל תמידין ועבודות של כל יום כשרות בכהן הדיוט, אלא דמצוה בכה"ג, ובדברי הכ"מ ודאי ט"ס דבריטב"א מפורש שזהו מדברי הרמב"ן שכתב מקודם ומורי הרב ז"ל תירץ וזהו הרא"ה, ואח"כ כתב ובשם רבינו הגדול רבו ז"ל אמר לי שהיה סובר דמדאורייתא אין חובה בכה"ג אלא בעבודת היום ממש וכו', ובודאי הכ"מ לא הי' מפרש שזהו הרמב"ם שלא הי' רבו של הרא"ה, והלח"מ הביא מדברי הכ"מ שזהו שיטת הרמב"ם, וכנראה לא ראה דברי הריטב"א בפנים, והלח"מ מפרש דברי הריטב"א שגם להלכה אין צריך כה"ג אלא למצוה, ולא ראה ד' הריטב"א דאחר שכתב אלא דמצוה בכה"ג כתב עוד ורבנן שוו חובה בכה"ג וכו', וכן כתב הריטב"א להדיא בדל"ב, וכבר השיג המגיה בריטב"א על המים חיים בחדושיו על הרמב"ם בזה.

אכן המים חיים הקשה עוד על הרמב"ם אחר שהביא ד' התוס' ביומא דף ל"ב שהקשו על מה דפריך הגמ' דאי מירוק מעכב הו"ל עבודה באחר שכתבו דמ"מ פסול מדרבנן איכא, דלא יתיישב לדעת הרמב"ם שכתב להדיא בפ"א מהל' פסוה"מ הל' ב' דאפי' בשחיטת פרו של כה"ג אם שחט זר כשר, וכתב דלפי"מ שכתבו התוס' שם תי' ב' דטעמא דשחיטה בזר כשרה הוא משום דנוהגת גם בחולין, וא"כ אם הי' כאן מירוק עיכובא וזהו דוקא בקדשים, א"כ הוי עבודת קדשים וצריך כה"ג, וא"כ מיושב גם לדעת הרמב"ם, אבל גם זה אינו מיושב דהא קיי"ל כר' נתן דבשחיטת חולין לא בעינן כונה. וזרק לנועצה בכותל כשרה כמבואר בפ"ב מהל' שחיטה הל' י"א ובשחיטת קדשים בלא כונה לשחיטה פסול בדיעבד, כמבואר בפ"א מהל' פסוה"מ הל' ג' א"כ מוכח דאין הטעם מה דשחיטה בזר כשרה משום שנוהגת בחולין, אלא דהוא גזה"כ דילפינן מוהקריבו דמקבלה ואילך מצות כהונה, וכבר כתבתי כן בפ"ד מהל' מעה"ק הל' ז' לענין דין כלי שרת, ועלה בדעתי לומר דקושיית הגמ' א"כ הו"ל עבודה באחר היינו דלמצוה הא ודאי

בכה"ג, ומצאתי שכתב כן הגבורת ארי ביומא שם, אבל גם זה אינו מיושב דהא אמר ע"ז הגמ' ותניא כל עבודת יוה"כ אינן כשרות אלא בו, ומשמע דהוא לעכב.

ונראה דאפשר לומר לדעת הרמב"ם כד' התוס' בלא הטעם שכתבו דטעמא דשחיטה בזר כשרה משום שנוהגת בחולין, אלא דכיון דעיקר דין שחיטה לצורך הכשר שחיטה סגי ברוב סימנים, א"כ אם היינו אומרים דבשחיטת קדשים אם לא מירק פסול ע"כ אינו משום הכשר שחיטה, דלא מסתבר לחלק בזה בדין הכשר שחיטה בין חולין לקדשים, דאף שכתבנו דיש חילוק בדין כונה זהו בדין חשיבות העבודה דהא שחיטה הוא מד' עבודות הקרבן, אבל כמה לחתוך הסימנים כיון שאנו רואין דבשחיטת רוב סימנים נחשב לשחוט, למה נצריך בקדשים יותר, וע"כ דאם הי' צריך מירוק זהו בשביל צורך קבלת הדם, דכיון שצריך להתכוין לקבל כל הדם לכן צריך שהסימנים יהיו שחוטים כולם, ולפי"ז יהי' מירוק השחיטה התחלה לקבלת הדם, ולכן פריך שפיר דא"כ הו"ל עבודה באחר.

וראיתי בס' גחלי אש סי' י"ג שהקשה על הריטב"א דהא תנן חמש טבילות ועשרה קדושין לכה"ג וגמרינן או מקראי או מהלמ"מ, ואם יעשו שאר העבודות בכהן הדיוט הלא אינו מחליף כלל, וכבר קדמו בס' מים חיים, ועוד דבזבחים די"ט פריך מכדי חמש טבילות ועשרה קדושין דאורייתא וחוקה כתיב בהו ליעכבו ומשני אמר קרא לו ולזרעו, דבר המעכב בזרעו מעכב בו, וכיון דאיכא קרא מוכח דכה"ג צריך לעבוד ולהחליף הבגדים, והנה הריטב"א בשם הרמב"ן לא כתב אלא דאין עבודת כה"ג מעכב בעבודת תמידין, אבל הא כתב דלמצוה העבודה בכה"ג, ולמצוה ודאי כונתו מדאורייתא, רק דלא מצא יסוד לומר דמעכב דלא פליגי ר' יהודה ור' נחמיה אלא בדברים הנעשין בבגדי לבן בחוץ, אבל הנעשין בבגדי זהב ליכא עיכובא לכו"ע, א"כ לא קשה מהא דחמש טבילות ועשרה קדושין כיון דלמצוה צריך להחליף, ומה דפריך ליעכבו זה ודאי על העבודות שעושה אח"כ בפנים, ובזה מבואר מה שהקשה עוד דהא כתוב ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם, ועולת העם הוא האיל של מוספין, דלא קשה כלל דהרמב"ן אינו דן אלא מדין לעכב, ואדרבא מקרא זה מבואר מש"כ הרמב"ן דלמצוה הוא בכה"ג, והיכן נאמר למצוה, אלא דמקרבן איל העם אנו למדין גם על שאר קרבנות היום הקרבין בחוץ ושאינם קרבים בבגדי לבן דלמצוה איכא קרא אבל לא נאמר בהם חוקה לעכב.

אך בדעת הרמב"ם משמע דסובר דכל עבודת התמידין הוא בכה"ג לעכב, כיון שכתב אינה אלא בכה"ג בלבד, ומשמע דסובר דכיון דלא פליגי ר' יהודה ור' נחמיה אלא בהקדים מעשה לחבירו ולא פליגי בעיקר עבודת כה"ג מוכח דעיקר עבודת כה"ג מעכב.

הלכה ג

שבעת ימים קודם ליום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכתו שבמקדש ודבר זה קבלה ממשה רבינו, ומפרישין אותו מאשתו כל שבעת ימים אלו שמא תמצא אשתו נדה ונמצא טמא שבעת ימים ואינו יכול לעבוד, ומתקינין לו כהן גדול אחר שאם יארע בזה פיסול יעבוד האחר תחתיו, בין שאירע בו פיסול קודם תמיד של שחר בין שאירע פיסול אחר שהקריב קרבנו זה שנכנס תחתיו אינו צריך חינוך אלא עבודתו מחנכתו ומתחיל מעבודה שפסק בה הראשון.

אלא עבודתו מחנכתו, הקשה הלח"מ דביומא דף י"ב אמר כן רב פפא למ"ד אבנטו של כה"ג אינו אבנטו של כהן הדיוט, אבל הרמב"ם דפסק דאבנטו של כה"ג ושל כהן הדיוט שוים דשניהם בכלאים, וא"כ ביוה"כ דהאבנט של בוץ יש חינוך באבנט, וכתב דכיון דרב פפא אמר הכי והביא ראיה מהברייתא אלמא סובר דגם להלכה א"צ חינוך האבנט דעבודתו מחנכתו, ודבריו אינם מבוררים דהא ע"כ קודם העבודה לובש האבנט וכיון דאיכא חינוך באבנט למה צריך לומר דעבודתו מחנכתו.

ונראה דהרמב"ם סובר דאף דמעיקרא אמר רב אדא בר אהבה דמחנכין אותו באבנט זהו משום דלא הוי סבר דעבודתו מחנכתו, ומוכח דדין רבוי בגדים דילפינן מאשר ימלא את ידו אינו דוקא ברבוי בגדים שילבש ח' בגדים ככהן גדול שהוא יותר בגדים מבגדי כהן הדיוט שהם ד', דגם ביוה"כ שאינו לובש אלא ד' כיון שלובש אבנט שהוא מיוחד לכה"ג הוי בזה רבוי בגדים, אבל אחר דמשני ר"פ בסתמא דעבודתו מחנכתו אמרינן דכן הוא גם להלכה דרבוי בגדים הוא דוקא בח' בגדים ודוקא בזה מתקיים ואשר ימלא את ידו, אח"כ ראיתי שהגבורת ארי בדף ה' ע"א בד"ה אין לי תמה בסברא על תירוצו דראב"א דמחנכין אותו באבנט דהא בקרא כתוב ימלא את ידו והוא רבוי בגדים, וגם הקשה דאיך אמרינן עבודתו מחנכתו דהא בקרא כתוב דוקא רבוי בגדים, וכתב בזה דלעבודת יוה"כ א"צ מילוי בגדים דסגי באבנט או בעבודתו מחנכתו, דלא צריך אלא היכר שיהי' ניכר שהוא כה"ג, ורק לדין שיהי' מעשה כה"ג כל השנה צריך רבוי בגדים, ולכתחילה ז' ימים ובדיעבד ברבוי יום אחד נעשה כה"ג לכל החילוקים שבין כה"ג לכהן הדיוט, רק למצוה צריך שיהי' נתרבה ז' ימים.

והנה מה שהקשה מדין עבודתו מחנכתו נראה דאינה קושיא דכיון דילפינן מכלים שעשה משה שמשיחתן מקדשתן, ומכאן ואילך עבודתן מחנכתן, וחזינן דעבודה מהני כמו דין משיחה, א"כ לא קשה מה דכתיב ואשר ימלא את ידו דבודאי לכתחילה מצוה ברבוי בגדים ובדיעבד עבודתו מחנכתו, אבל מה שתירץ לראב"א דמחנכין אותו באבנט

דלעבודת יוה"כ סגי אבנט אינו מבואר, דמנ"ל לומר כן, ומה שכתב דאשר ימלא את ידו הוא רק לסימן אינו מבואר כלל דעכ"פ מנ"ל דסגי באבנט כיון דמפרשין ימלא את ידו ברבוי בגדים, לכן נראה כמו שכתבתי דראב"א באמת סובר דמילוי בגדים אינו דוקא ברבוי בגדים ממש, אלא דמה שהוא לובש בגדי כה"ג בכל השנה בשמנה וביוה"כ בארבעה, רק שהאבנט של בוץ, נקרא רבוי בגדים, אבל להלכה לא אמרינן כן אלא דוקא רבוי בגדים ממש, וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ד מהל' כלי המקדש הל' י"ג כיצד מרבין אותו בבגדים לובש שמנה בגדים וכו', ולא כתב דאפשר ברבוי בגדים ביוה"כ ע"י אבנט, ולכן דוקא ע"י עבודתו מחנכתו נעשה כה"ג.

והנה נסתפקתי בדין עבודתו מחנכתו אם עובד כשהוא אונן דאף דביוה"כ דין עבודה דוקא בכה"ג ולכהן הדיוט אסור לעבוד, ומ"מ אמרינן דעבודתו מחנכתו ומותר לו לעבוד מ"מ יש לומר דביוה"כ הדין דצריך כה"ג הוא שהעבודה תהי' נעשית ע"י כה"ג, וכיון דבהך עבודה נעשה כה"ג ויהי' נמצא שכה"ג עבד העבודה מותר לו לעבוד, אבל אונן דלכהן הדיוט אסור לעבוד מדין עיקר מעשה העבודה יש לומר דאף דכשיעבוד תהי' עבודתו מחנכתו ויהי' כה"ג, אבל לכתחלה אסור לו להתחיל לעבוד כיון דאכתי אינו כה"ג, ונכדי הרב שי' העיר דיש להסביר עוד יותר דכה"ג דמותר לעבוד כשהוא אונן אמר הגמ' במו"ק דף י"ד דלא חל עליו אנינות לגבי עבודה והוי לענין זה כרגל, וא"כ זהו כשכבר הוא כה"ג, אבל בזה דהוא כהן הדיוט וחל עליו איסור אנינות לעבוד א"כ אף דכשיהי' כה"ג יתבטל ממנו איסור אנינות, מ"מ אפשר דאסור לו להתחיל לעבוד כיון דעכשיו הוא כהן הדיוט.

אמנם לכאורה אין מקום להסתפק דהא עבודתו מחנכתו לא שייך אלא ביוה"כ, ויוה"כ דינו כרגל ולא חל עליו אנינות אפי' בכהן הדיוט, אכן בפ"י מהל' אבל הל' ג' חולקים הרמב"ם והראב"ד בדין ר"ה ויוה"כ אם יש להם דיני רגלים למנותם לז' ימים, וע"ש בכ"מ ומבואר שם בדעת הרמב"ם דסובר דלא נפסק לגמרי כר"ג במה דחולק על חכמים דסברי ר"ה ויוה"כ אינן כרגלים, וכיון שכן הא יש לומר דמה דנפסק כר"ג אינו אלא לדיני אבלות שהוא מדרבנן, אבל לדין אנינות לגבי איסור עבודה אין יוה"כ כרגל לשיטת הרמב"ם. ולפי אופן זה דנאמר דעבודתו מחנכתו לא מהני לגבי אונן שיהי' מותר לכתחילה לעבוד, יהי' מוכח מזה כמש"כ דהרמב"ם אינו סובר דלבישת אבנט מהני לדין חנוך, דאם נימא כמש"כ הלח"מ דאבנט נמי מהני, ורק דכיון דפסק עבודתו מחנכתו לא צריך לטעמא דאבנט, דא"כ הי' להרמב"ם לפסוק דלבישת אבנט מהני לדין חנוך דנ"מ לדין אונן דאם הוא אונן מותר לעבוד ע"י לבישת האבנט.

והנה במש"כ הרמב"ם בהל' כלי המקדש שהבאנו כיצד מרבין אותו בבגדים, לובש שמונה בגדים ופושטן וחוזר ולובשן למחר ז' ימים יום אחר יום, השיג עליו הראב"ד שגם באותן הימים שהי' המשיחה או הרבוי היה עובד, והקשה הגבורת ארי ביומא דף ה' לדעת הרמב"ם א"כ מה פריך הגמ' אירע בו פסול אחר תמיד של שחר במה מחנכין אותו דהא לשיטתו סגי חינוך בלבישת הבגדים בלא עבודה, והאריך בזה במה דבמלואים לא הי' עבודה כשנתחנך אהרן, ושו"ט שם ובדף י"ב בזה, אבל לא העלה ישוב לדעת הרמב"ם במה דפריך הגמ' במה מחנכין אותו.

ונראה דאף דסובר הרמב"ם דלכתחלה כיון דצריך רבוי ז' ימים אינו עובד קודם שנתרבה ז', מ"מ כיון דבדיעבד עבודתו כשרה כשנתרבה פעם אחת כמו שכתב שם, וכדמתרץ אביי לובש ח' בגדים ומהפך בצנורא לכן סובר הגמ' דאף דעיקר החנוך הוא לבישת השמונה בגדים, אבל זה לא שייך אלא בשאר הימים שהוא ראוי לעבוד בהן ושייך בזה לבישת בגדי כהונה, אבל ביוה"כ אחר תמיד של שחר שכבר אין אז עבודה בח' בגדים לא הוי מילוי בגדים במה שילבש שמנה כשאינו ראוי לעבוד בהם, ואפי' אם מותר ללבוש שלא בזמן עבודה, אבל לא נקרא בזה מילוי בגדים, כיון דאינם צורך עבודה ולא הוי לבישת כהונה, וכדאמר הגמ' בזבחים דף י"ז אין בגדיהן עליהם אין כהונתם עליהם, וכהונתם היינו צורך עבודה דבודאי בלא בגדים הוא ג"כ כהן ורואה את הנגעים, ולכן כשאינו שייך לעבודה לא הוי מילוי בגדים.

איברא דעוד אינו מיושב דלפי"ז למה משני אביי לובש שמנה ומהפך בצינורא דלמה לי היפוך בצינורא דכיון דרק ראוי להיפוך צינורא הא כבר סגי לבישת שמנה לבד, אך גם זה מיושב דהא צריך באור למה משני רב פפא עבודתו מחנכתו ולא ניחא ליה תירוצא דאביי דלובש שמנה ומהפך בצינורא, אלא דבאמת מבואר דלא כל היום צריך היפוך צינורא ולא בכל רגע כשמהפך בצינורא הוי עבודה, דבשבועות דף י"ז ע"ב אמר רב הונא, זר שהיפך בצינורא חייב מיתה, ופריך היכי דמי אי דלא היפך לה לא מיעכל פשיטא, ואי דלא היפך בהו נמי מיעכלי מאי קא עביד, ומשני לא צריכה דאי לא היפך בהו מיעכלי בתרתי שעי, והשתא מיעכלי בחד שעתא, והא קמ"ל דקרובי עבודה עבודה היא, ומוכח מד' הגמ' דפריך מקודם מאי קא עביד ומשני לא צריכא, דלא תמיד בכל היום הוי היפוך בצינורא ממהר ההקטרה דבזמן שהאש מהמערכה גדולה ומקיף האברים או האימורים שהוא מהפך בהן אינו מועיל למהר ההקטרה, ודוקא בזמן שיש מקום בהאיברים או בהאימורים שאין האש נוגע אף שממילא הי' נקטר ע"י ששולט האש מצד הב' דאז ע"י שהוא מהפך ממהר להקטיר, ולכן לאביי דמשני ומהפך בצינורא ע"כ דצריך לראות

ולהשגיח איזה אברים או אימורים שאינו סובב אותם האש מכל הצדדין, ולכן לא ניחא לרב פפא לדחוקי ולאוקמא כאביי דהא אפשר שנטמא הכה"ג הראשון וממנין החדש בזמן שכבר הגיע עת עבודת הכה"ג בקרבנות יוהכ"פ, ואין פנאי להמתין עד שימצאו איברים שצריכין היפוך, ולכן משני עבודתו מחנכתו.

ועכשיו מיושב מה דהוצרך אביי לומר לובש שמנה ומהפך בצינורא שהקשינו דלשיטת הרמב"ם סגי בלבישת שמנה בלבד אפי' לפימש"כ דלא הוי לבישת שמנה בגדים חינוך, אלא בזמן שראוי הכה"ג לעשות בהן עבודה, דהא עכ"פ ראוי הוא להפך בהו בצינורא, אבל לפי"ז דכל זמן שאין צורך בהיפוך לא הוי היפוך עבודה, וע"כ צריך למצוא אברים ואימורין שצריכין היפוך לכן משני ומהפך בצינורא, והיינו דכיון דעכ"פ צריך למצוא אלו שצריכין היפוך ממילא כבר מקיים מצות עבודה ומהפך בהן, ואף דהרמב"ם סובר דבחנוך של כל השנה לובשן ופושטן ואינו עובד בהן, ובטעמא כתבו המפרשים דכיון שלכתחלה עוד לא נגמר חנוכו ואינו עוד כה"ג שנגמר חינוכו לכן עוד אינו עובד בשמנה בגדים שכהן הדיוט אסור לעבוד בהן, אבל זהו דוקא בכל השנה, אבל ביוה"כ כיון שע"כ אנו צריכין לסמוך ע"ז שבדיעבד סגי בחנוך יום אחד ויעשה כל העבודות של כה"ג, לכן גם בשעת החנוך עובד בהשמנה בגדים, ובדעת הראב"ד דסובר שעובד בהן בשעת חינוכו שמעתי בשם אדמו"ר דכיון דעכ"פ צריך ללבשן לא הוי בזה יתור בגדים בשעת עבודה גם לכתחלה.

הלכה ד

בשבעת ימים אלו מזין עליו מאפר הפרה, בשלישי להפרשתו ובשביעי שהוא ערב יום הכפורים שמא נטמא במת ולא ידע, ואם חל יום שבת בשלישי או בשביעי שלו דוחין את ההזיה.

בשלישי להפרשתו, הגבורת ארי ביומא דף ד' בד"ה עוד כתבו התוס' האריך בהך סוגיא ובסוף דבריו כתב וז"ל וראיתי להרמב"ם שכתב בפ"א מהל' יוה"כ ז' ימים קודם יוה"כ מפרישין כה"ג מביתו ללשכה שבמקדש ודבר זה קבלה ממשה רבינו, ומפרישין אותו מאשתו כל ז' ימים אלו שמא תמצא אשתו נדה, נמצא הוא טמא ז' ימים ואין יכול לעבוד, ובז' ימים אלו מזין עליו מאפר פרה בג' להפרשה ובז' שהוא ערב יוה"כ שמא נטמא במת ולא ידע, ע"כ, הנה אנח לן חדא ואקשה לן חדא דמשמע מדבריו דפרישה זו הוי מה"ת מדכתב דבר קבלה ממשה רבינו ופרישה זו היה בלשכה שבמקדש ובזה אנח לן, אבל אקשה לן בהא דאמר דמזין בג' ובז' לחוד ומטעמא דשמא נטמא במת, וזה ליתא אלא מזין עליו כל ז' ימיה מגזה"כ דומיא דמילואים וכדפירשנו עכ"ל.

ונראה דמה דסובר הגבורת ארי דאם ילפינן ממלואים אין ההזאה משום טהרת טומאת מת, ולכן סובר פשוט דצריך להזות כל ז' בלא טעמא דספק טומאת מת, ולדידי קשה פי' זה דאף דהגמ' כדפריך התם דם הכא מים משני נכנסו מים תחת דם, אבל קשה איזה קדושה יש באפר פרה שנאמר שנכנסו מים של אפר תחת דם דקרבנות, דמה שייך זה לזה, הזאת דם דקרבנות ודאי גורם קדושה, אבל הזאת מים של אפר פרה איזה קדושה גורם, וע"כ דזה ודאי דמים של אפר פרה אינו אלא משום טהרה של חשש ספק טומאת מת, ויש לומר דאפי' אי ס"ל טומאה הותרה בצבור זהו שאינו פסול בעבודת הכה"ג אם יהי' טמא משום דטומאה הותרה בצבור, אבל ממלואים ילפינן דכמו דשם הי' פרישה והזאה בשביל קדושה, הכא גבי יוהכ"פ הוי נמי פרישה והזאה בשביל טהרה שיהי' טהור גמור לעבודה, ומה דאמר הגמ' בדף ח' כדהוי בעי לומר דר"מ ור' יוסי דפליגי אם מזין כל ז' או שלישי ושביעי דפליגי אי טומאה הותרה או טומאה דחויה, ופריך הגמ' דאי טומאה הותרה למה לי הזאה כלל, זהו משום דמעיקרא הוי סבר דטבילה בזמנה מצוה וילפינן הזאה מטבילה דמצוה בזמנה, ולכן כדבעי לומר דטעמא דר' יוסי משום דטומאה הותרה בצבור, ומשום הכי לא צריך הזאה כל ז' פריך שפיר דאי צריך הזאה מיבעי כל ז', ואי משום דטומאה הותרה לא צריך הזאה למה לי הזאה כלל, דע"כ דלענין זה לא ילפינן ממילואים דליבעי הזאה כמו במלואים דהתם דם משום קדושה והכא דטומאה הותרה לא שייך הזאה, אבל אח"כ משני דפליגי אם טבילה בזמנה מצוה או אי מקשינן הזאה לטבילה, ולכן אף דאמר לעולם דכו"ע הני תנאי סברי טומאה דחויה בצבור, זהו דלא צריך לומר דר' יוסי סבר הותרה ומשום דלהלכה קיי"ל דחויה כמו שפסק הרמב"ם, אבל יש לומר דאפי' אי ס"ל הותרה שייך שיהי' דין הזאה משום מת אי ילפינן ממלואים וכמו שכתבנו.

ובזה מבואר דבדף ו' על מה דפריך ועד שמפרישו מביתו הפרישהו מטומאת המת אמר רבא זאת אומרת טומאה הותרה בצבור ולא פריך א"כ למה לי הזאה לפי"מ שכתבתי דלא שייך הזאה באפר פרה בלא טהרת טומאת מת, אבל עכשיו מבואר דהגמ' לא פריך בדף ח' אי טומאה הותרה ל"ל הזאה, אלא על מה דאמר בזה טעמא דר' יוסי דא"צ אלא הזאת שלישי ושביעי והוי סבר טבילה בזמנה מצוה, ומקשינן הזאה לטבילה, אבל על רבא דאמר זאת אומרת טומאה הותרה לא קשה כלל דשייך הזאה משום טומאת מת אפי' אי טומאה הותרה כיון דילפינן ממלואים וכמו שבארנו, והנ"מ רק דאם טבילה בזמנה מצוה ומקשינן הזאה לטבילה צריך הזאה ז' ימים ואי טבילה בזמנה לאו מצוה, או דלא מקשינן הזאה לטבילה, לא צריך הזאה אלא שלישי ושביעי ואף דרבא אמר

טעמא דמשום זה אין מפרישין אותו משום טומאת מת זהו דאי טומאה דחויה, וכל היכי דאיכא טהורים וטמאים עבדינן בטהורים, לכן הי' צריך להפרישו משום טומאת מת, אבל אי טומאה הותרה ולא צריך לאהדורי על בית אב אחרינא, ולאיכא דאמרי אפי' בהך בית אב לא צריך לאהדורי, לכן אין צורך להפרישו ולהטריחו בשביל ספק טומאת מת, אבל זהו דוקא להפרישו בשביל חשש שמא בתוך ז' ימים אלה יארע שיטמא במת, אבל משום חשש שמא הוא טמא מכבר בטומאת מת שהוא בזמן מרובה, ועיין בגיטין דכ"ח ע"א בתוס' ד"ה הא ר"מ בזה שייך להצריך הזאה דילפינן ממלואים שאנו מצריכין בהכה"ג טהרה גמורה.

הלכה ז

בימי בית שני צץ המינות בישראל וכו' ולפי שהיו חוששין בבית שני שמא כהן גדול זה נוטה לצד מינות היו משביעין אותו ערב יוה"כ ואומרים לו אישי כה"ג אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין משביעין אנו עליך במי ששכן את שמו בבית הזה שלא תשנה דבר שאמרנו לך.

היו משביעין אותו, בספר מים חיים פ"א הל' ז' הקשה דמה מהני השבועה, הא אצל הצדוקי שסובר שצריך לעשות כשיטתו הוי נשבע לבטל את המצוה ואינו צריך לקיים שבועתו ע"ש שהאריך בזה, ונראה שהוא פשוט דהא נשבע לבטל את המצוה הוי שבועת שוא כמש"כ הרמב"ם פ"א מהל' שבועות, ושבועת שוא הוא ג"כ דבר שהצדוקין מודים, וא"כ איך יתיר לעצמו אפי' צדוקי לישבע שיעשה העבודה שלא לפי שיטתו, ובודאי מצות עבודת יו"כ אינו דוחה איסור שבועת שוא מלבד דאינו מוכרח אם הצדוקין סוברים דינא דעשה דוחה ל"ת שנלמד מדרשא דכלאים בציצית, אבל אפי' אם סוברים כן לא שייך אלא היכי דבשעת קיים העשה עובר הל"ת, וכדאמר הגמ' בעידנא דמקיים עשה, אבל הכא שהוא בזמן מוקדם בודאי לא שייך לדינא דעדל"ת, וזהו פשוט בסברא שגם הצדוקין מודין בו.

הלכה ח

כל לילי יום הכפורים כהן יושב ודורש אם היה חכם, ואם הי' תלמיד דורשים לפניו וכו' ומתעסקין עמו עד שמגיע זמן שחיטה, ולא היו שוחטין עד שמכירין שעלה עמוד השחר בודאי שמא ישחטו בלילה.

שמא ישחטו בלילה, דברים אלו צריכים באור דמה הוצרך להוסיף וליתן טעם דבודאי אם ישחוט קודם שיעלה עמוד השחר יפסול הקרבן וגם יעבור על איסור מלאכה ביוה"כ, וממילא פשוט דמספק אסור לשחוט עד שיעלה עמוד השחר בודאי, ונראה

שבא כאן לכפול בקיצור מה שכתב בהלכות תמידין פ"א הל' ב' שהיו שוחטין התמיד של שחר משיאיר פני כל המזרח ותנן ביומא דף כ"ח ולמה הוצרכו לכך שפעם אחת עלה מאור הלבנה ודימו שהאיר מזרח ושחטו את התמיד והוציאוהו לבית השריפה, וזהו שכתב כאן עד שמכירין שעלה עמוד השחר בודאי, והיינו שיהי' ודאי לכל לא רק שהשוחט והסמוכים אליו יחשבו שעלה, אלא שהכל מכירין שבודאי עלה עמוה"ש, ועל זה כתב שמא ישחטו בלילה והיינו יארע סבה שבטעות ישחטו בלילה, ובאופן אחר אפשר לומר דבגמ' שם על הא דתנן במתני' הורידו כה"ג לבית הטבילה דס"ד דקאי על זה שטעו לשחוט התמיד בלילה, פריך אי ביוה"כ מאור הלבנה מי איכא, ומשני הכי קאמר וביוה"כ כי אמר ברק ברקאי הורידו כה"ג לבית הטבילה, ומבואר דביוה"כ א"א שיהי' טעות זה ע"י הלבנה, לכן סובר הרמב"ם דמה דתנן שהיו שוחטין כשהאיר כל המזרח, זהו באמת בכל השנה ומשום ימים שהי' בהן הלבנה ושייך הטעות תיקנו כן בכל התמידין, אבל ביוה"כ שטעות הלבנה לא שייך, וגם יש עבודה רבה מכל עבודת היום והכל בכה"ג, ולכן א"צ להמתין עד שיאיר כל המזרח, ולכן כתב רק עד שמכירין שעלה עמוד השחר בודאי, והיינו שהכל יכירו, אבל לא צריך להמתין עד שיאיר כל המזרח.

פרק ב

הלכה ב

כל עת שישנה את הבגדים ויפשוט בגדים ולובש בגדים אחרים טעון טבילה, שנאמר ופשט את בגדי הבד ורחץ את בשרו במקום קדוש ולבש את בגדיו וחמש טבילות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו היום, כיצד בתחילה פושט בגדי חול שעליו וטובל ועולה ומסתפג ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו, ושוחט את התמיד ומקטיר קטרת של שחר של כל יום ומטיב את הנרות ומקטיר אברי התמיד עם החביתין והנסכים ומקריב הפר ושבעה כבשים של מוסף היום.

השגת הראב"ד. ומטיב את הנרות וכו', א"א אמת כך הוא לשון המשנה, אבל לא היה בין הערבים הטבה אלא לנר המערבי בלבד שהיה דולק מערב לערב.

כתב הכ"מ כונת הראב"ד שהוא סבור שפירוש בהטיבו את הנרות אינו הדלקת הנרות כמש"כ רבינו בפ"ג מתמידין ומוספין, אלא הטבת הנרות היינו דישונן ותיקון הפתילות החדשות וכו' ורבינו סבור שגם בבוקר היה מדליק הנרות דבהטיבו היינו בהדליקו כמש"כ בפ"ג מתמידין ומוספין וכו', ומפרש הכ"מ דמה שכתב שם הרמב"ם בפ"ג הל' י"ב והדלקת הנרות היא הטבתם, היינו דמה דכתיב בקרא בהיטיבו היינו הדלקת

הנרות, והנה מקודם צריך לבאר דמה שהוצרך הכ"מ לבאר כאן דברי הראב"ד זהו לפי"מ שהעמיד השגת הראב"ד על ומטיב את הנרות שכתב הרמב"ם בהטבת שחרית, שכן מוכרח מבאורו שאחר שבאר מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בהטבת הנרות כתב ומ"ש ומקריב הפר וכו' במשנה וכו', ומפורש דהשגת הראב"ד העמיד על ומטיב את הנרות דשחרית וזה הצריכו לפרש דהראב"ד הלא בא לבאר הטבת הנרות של בין הערבים, לכן כתב דכונתו לפרש דהטבת הנרות של בין הערבים אינו בכל הנרות אלא בנר מערבי, אבל אכתי אינו מבואר כלל לשון הראב"ד במה שכתב אמת כך הוא לשון המשנה, דעל לשון המשנה בהטבת הנרות שחרית לא באר כלום ובודאי הוא בכל הנרות חוץ מנר מערבי, והראב"ד ביאר מה דתנן ולהיטיב את הנרות בנרות של בין הערבים, ועוד דאם עיקר השגתו הוא על דברי הרמב"ם בפ"ג מהל' תמידין שכתב והדלקת הנרות הוא הטבתם, היה לו להשיג שם, ומה מצא בדברי הרמב"ם כאן שכתב ומטיב את הנרות להשיג עליו ע"כ נראה פשוט שיש כאן ט"ס בהציון, והשגת הראב"ד אינה על ומטיב את הנרות דשחרית אבא על סוף ד' הרמב"ם שכתב ומטיב את הנרות בהטבת בין הערבים, וכאן מצא מקום להשיג ולומר דאמת דכך הוא לשון המשנה, והיינו בפ"ז בדף ע' דתנן גבי הטבת בין הערבים ג"כ ולהיטיב את הנרות, ובזה כתב דבין הערבים לא היתה הטבה אלא על נר מערבי.

אכן זה נכון כדברי הכ"מ דבודאי הראב"ד סובר כדעת הרמב"ן והרשב"א דבשחרית לא היה אלא הטבת הנרות ולא הדליקו אותם, ומשום זה לא היה בין הערבים הטבה אלא על נר מערבי שהי' דולק, אבל לשאר הנרות לא הי' הטבה שהרי לא היו מודלקין והיו מוטבין מהטבת שחרית, אבל הרמב"ם סובר דבשחרית אחר ההטבה היו מדליקין אותם, אך מה דמפרש הכ"מ שזהו מה שכתב הרמב"ם בפ"ג מהל' תמידין והדלקת הנרות זו היא הטבתם, ומפרש לדעת הרמב"ם דמה דכתיב בהיטיבו היינו בהדליקו כבר כתבתי שם שזהו תימה גדולה דהא הטבת הנרות פסולה בזר, והדלקתם כשרה בזר לדעת הרמב"ם, וע"כ דהדלקה אינה הטבה, אלא דהרמב"ם סובר דתכלית ההטבה הוא שיהיו מודלקין בטוב, ולכן אם ייטיבו את הנרות בשחרית ולא ידליקו אותם אח"כ לא נתקיימה תכלית המצוה, אבל מכיון שעיקר המצוה אינה ההדלקה אלא ההטבה לכן הדלקתם כשרה בזר, ובארתי שם בארוכה כל הענין לדעת הרמב"ם ולדעת הרשב"א שזהו דעת הראב"ד.

הלכה ד

היה כהן גדול זקן או חולה, מלבנין עששיות של ברזל באש מבערב ולמחר מטילין אותן במים כדי להפיג צינתן שאין שבות במקדש, או מערבין מים חמין במי המקוה

עד שתפיג צינתן.

שאין שבות במקדש, כן הוא בד' הגמ' ביומא דף ל"ד לגירסת התוס', ורש"י אינו גורס כן, והקשה הלח"מ דלפי' התוס' הא דצריך לטעמא דאין שבות במקדש, זהו משום דבעי לאוקמא כר' יהודה דדבר שאין מתכוין בשבת אסור מדרבנן, אבל הרמב"ם הא פוסק דדשא"מ מותר, ואם נימא דהוי פס"ר א"כ הוי איסור דאורייתא, ואיך כתב דהוי שבות, והביא ד' הרמב"ם פי"ב דשבת הל' ב' שכתב המכבה גחלת של מתכת פטור, ואם נתכוין לצרף חייב שכן לוטשי הברזל עושים וכו' וזהו לצרף שהעושה אותו הוא תולדות מכבה, והראב"ד השיג דלמה צריך מתכוין הא הוי פס"ר, וכתב על זה המ"מ וז"ל ומדברי רבינו שכתב שהכל תלוי בכונתו נראה שכל שאינו מתכוין אינו ראוי לומר בו פס"ר וליחייב, מפני שכשהוא מתכוין עושה מלאכה, וכשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי, דומה לקטימת קיסם שהזכרנו פי"א שכל שאינו קוטמו לחצוץ בו שיניו אע"פ שראוי לכך בקטימתו פטור, שכל שהוא מפני תיקון כלי מי שאינו מתקנו פטור, ואפי' לר' יהודה המחייב בדשא"מ, וקרובים לזה ד' הרמב"ן, והדבר מוכרח לומר כן לפי שיטת רבינו עכ"ד, וכתב עוד הלח"מ כאן וז"ל, אבל מד' המ"מ שם נראה דאית לרבינו מהך לישנא דהכא דבצירוף דעששיות אפי' במתכוין הוי דרבנן, וקשה א"כ לפי"ז למה תלה אביי באינו מתכוין ואמר דשא"מ מותר אפי' מתכוין ליכא אלא איסורא דרבנן ואין שבות במקדש וצ"ע עכ"ל.

והנה מה שהקשה הלח"מ על דברי המ"מ שם אין על המ"מ תמיהתו כי המ"מ הביא שם כן בשם הרמב"ן שעל מה שהביא מקודם דברי הגמ' דאמר לאביי, אבל הכא צירוף דרבנן ומוכח דלא כד' הרמב"ם דסובר שם דצירוף דאורייתא, וכתב המ"מ וז"ל אבל הרמב"ן דחה ואמר דאין בעששיות צירוף כמו בגחלת לפי שהן חמות הרבה ומפשירות המים ואין מצטרפות לגמרי אלא במים צוננים, וכתב ע"ז המ"מ ולזה יראה לי דעת רבינו נוטה, כמ"ש פ"ב מהל' יוה"כ מלבנין עששיות של ברזל מבערב וכו', וא"כ מה שקשה על המ"מ קשה על הרמב"ן, ואין לומר דהרמב"ן אינו גורס בגמ' ואין שבות במקדש כמו דרש"י אינו גורס, דהמ"מ שם הביא ד' הגמ' עם הך גירסא, וע"ז הביא ד' הרמב"ן, אלא דעיקר קושייתו כבר יישב הריטב"א ביומא בהך סוגיא שכתב דאף דצירוף דרבנן לא התירו במקדש אלא שבות קל, אבל שבות חמור שדומה למלאכה נוהג אף במקדש כדמוכח בפ' בתרא דעירובין וכדכתיבנא התם הלכך צירוף במתכוין לא שרינן במקדש, אבל כשהוא שלא במתכוין דאיכא תרתי למעליותא שרינן ליה עכ"ל.

אכן בד' המ"מ לכאורה הוא חזרה מדבריו הקודמים, שזה שהביא מד' הרמב"ן

דבעששיות לא הוי צירוף מה"ת, וע"ז כתב ולזה יראה לי דעת רבינו נוטה ממש"כ בפ"ב מהל' יוה"כ, זה כתב שם בהל' א', ובהל' ב' כשכתב הרמב"ם דחיוב צירוף הוא כשנתכוין לצרף כתב שמדבריו נראה שהכל תלוי בכונתו ודליכא פס"ר גבי צירוף, ולפי"ז הא אין שום הוכחה מדבריו כאן דמלבנין עששיות דבעששיות אפי' אם מכוין ליכא איסור מה"ת דכיון דליכא פס"ר הא שפיר לא הוי אלא שבות, ובאינו מתכוין הא שפיר יש לומר דאין שבות במקדש, דדוקא במכוין לצרף וצירוף הוא דרבנן כתב הריטב"א דבמלאכה גמורה דרבנן לא שרינן שבות, אלא דבסוף דברי הריטב"א כתב אבל כשהוא שלא במתכוין דאיכא תרתי למעליותא שרינן ליה, ומשמע דבאינו מתכוין לחוד דאיכא איסורא דרבנן לא שרינן, ובזה מבואר מה שכתב המ"מ שם על זה שכתב דבצירוף ליכא איסור פס"ר, וקרובים לזה ד' הרמב"ן משמע דכונתו במה שתירץ הרמב"ן הא דעששיות משום דליכא בזה צירוף מה"ת, ולפי ד' הריטב"א דמ"מ בזה לחוד לא היינו אומרים אין שבות במקדש, וזהו שכתב דצ"ל גם לד' הרמב"ן דליכא בצירוף דין פס"ר, וממילא איכא בזה תרתי למעליותא איסור צירוף דרבנן ואינו מתכוין.

אלא דמ"מ אף דצריכין אנו ליישב כן דברי המ"מ אבל נראה דאין מן הצורך להכניס כונה זו בדעת הרמב"ם, וכיון שכתב הרמב"ם שם דאיסור צירוף מה"ת הוא דוקא כשמכוין לצרף, וכמו שהסביר המ"מ לכן אין צריך לומר עוד בדעתו דסובר דבעששיות ליכא איסור צירוף מה"ת אפי' כשמכוין לצרף, ושפיר יש לפרש דבזה אמרינן אין שבות במקדש, ואף שהריטב"א מוכיח מסוף עירובין דבמלאכה גמורה דרבנן לא אמרינן אין שבות במקדש, מ"מ באינו מתכוין כיון דאין בו איסור מלאכה התירו, ומה שכתבתי מדברי הריטב"א כיון דאיכא תרתי למעליותא אין מזה הוכחה כלל דהריטב"א הא אזיל שם לפרש ד' הגמ' דמתרץ לאביי אליבא דר' יהודה דסבר דבר שאינו מתכוין אסור, והביא דברי רש"י דאינו גורס ואין שבות במקדש, וכתב דסובר רש"י דאף דר' יהודה סובר דשא"מ אסור ה"מ באיסור דאורייתא, אבל באיסור דרבנן מותר גם לר"י, והביא מה שחלקו עליו התוס' בזה, ובזה כתב הריטב"א ליישב הגירסא דאין שבות במקדש והיינו דבצירוף דרבנן וגם הוי אינו מתכוין בזה אמרינן אין שבות במקדש, א"כ לר' יהודה אינו מתכוין לחוד לא מהני כלל, אלא דבאיסור דרבנן כשנצטרף לזה אינו מתכוין אמרינן בזה אין שבות במקדש, עכ"פ הריטב"א כתב כן אליבא דר"י דסובר דשא"מ אסור, אבל להלכה דדשא"מ מותר ורק דהיכי דאיכא פס"ר אסור וכיון דבצירוף ליכא פס"ר בזה שפיר אמרינן אין שבות במקדש, ולא צריך לטעמא דבעששיות ליכא איסור תורה אפי' במתכוין.

ומבואר דלפי"ז אין אנו צריכין לומר בדעת הרמב"ן דסובר כדעת הרמב"ם דבצירוף ליכא איסור פס"ר כיון שסובר דבעששיות ליכא איסור צירוף מה"ת, וכבר סגי זה דהוי אינו מתכוין לומר בזה אין שבות במקדש, וכמו דסגי לר' יהודה דסובר אינו מתכוין אסור מה"ת, ומ"מ מהני זה דהוי אינו מתכוין לומר אין שבות במקדש, ולהרמב"ם אף דלהלכה מבואר לשיטתו דסובר דבאיסור צירוף ליכא פס"ר לכן אף דעכ"פ איסור דרבנן איכא מ"מ אמרינן בזה אין שבות במקדש, אלא שאנו צריכין לפרש לשיטת הרמב"ם ד' הגמ' דאמר אבל הכא צירוף דרבנן, והגמ' הא קאי אליבא דר' יהודה דדבר שא"מ אסור מה"ת, אבל באמת המ"מ שם בעצמו כשהביא הגמ' דיומא להקשות על ד' הרמב"ם דסובר דצירוף דאורייתא כתב ויש לדחותה ולומר שהוא לדעת אביי לבד ואין הלכה כמותו, אלא כרב ביבי דאמר דוקא בשלא הגיע לצירוף, ואח"כ כתב אבל הרמב"ן ז"ל וכו' כמו שהבאנו, ולפי"ז שפיר יש לומר בדעת הרמב"ם כתירוצו של המ"מ וא"צ לחדש דעששיות שאני, ומה שכתב המ"מ אח"כ דמד' הרמב"ם בהל' יוה"כ משמע כד' הרמב"ן, היינו שלא כתב בשלא תגיע לצירוף, אבל זה מיושב במה שכתב הרמב"ם, דבצירוף ליכא פס"ר, ולהלכה דשא"מ מותר, אף דבזה איכא איסור דרבנן, אבל אמרינן בזה אין שבות במקדש.

פרק ג

הלכה ג

טרף בקלפי והעלה שני הגורלות בשתי ידיו לשם שני השעירים ופותח ידיו אם של שם עולה בימינו הסגן אומר אישי כהן גדול הגבה ימינך, ואם בשמאל עלה ראש בית אב אומר לו אישי כהן גדול הגבה שמאלך ונותן שני הגורלות על שניהם של ימין על ימין ושל שמאל על של שמאל, ואם לא נתן לא עיכב אלא שחיסר מצוה, שההנחה מצוה שאינה מעכבת וההגרלה מעכבת אע"פ שאינה עבודה, לפיכך ההנחה כשרה בזר והעליית הגורלות מן הקלפי פסולה בזר.

והעליית הגורלות, כתב הלח"מ משמע מדברי רבינו דמשום דמעכבה פסולה בזר, וקשה דבפ' טרף בקלפי דף מ"ב אמר דשחיטת פרו לרב כשרה בזר, ופריך הא כתיב אהרן וחוקה ומשני שחיטה לאו עבודה, משמע דלדידן דקיי"ל דכשרה בזר מוכח דאע"ג דמעכבא כיון דלאו עבודה היא כשרה בזר, ה"נ בהגרלה דלאו עבודה היא אע"ג דמעכבא ליתכשר בזר, וכתב הלח"מ דשחיטה לא דמי להכא דשחיטה לאו עבודה היא כלל שנוהגת גם בחולין, משא"כ בהגרלה דלא קרי לה שאינה עבודה אלא משום דאיכא מ"ד

דכשרה בסגן כדפירש"י דף ל"ט.

והנה עיקר דברי הרמב"ם כבר הביא בהר המוריה שמפורש כן בירושלמי פ"ד הל' א' דכיון דמעכבת פסולה בזר, אך עלינו ליישב מה שהקשה הלח"מ משחיטה דמעכבא וכשרה בזר, ומה שכתב הלח"מ בטעמא דהגרלה לאו עבודה מד' רש"י דאיכא מ"ד דכשרה בסגן אינו מבואר כלל, דאיך אפשר לומר להלכה טעם זה דהוא דלא כמתני' דלא סברה כן, ולהדיא אמר הגמ' מתני' דלא כי האי תנא, וכן לא כתב הרמב"ם כן, ומה שכתב כן רש"י אינו ליתן טעם דמשו"ה לאו עבודה היא, אלא בתורת הוכחה דמוכח מזה דלא אמרינן בזה דחוקה דכתיב ביוה"כ מעכב בהגרלה ולהכי אמר התם דשנה הכתוב לעכב, אבל עכ"פ עיקר הטעם הוא משום דהגרלה מצד עצמה אינה עבודה, וגם מה שכתב דטעמא דשחיטה לאו עבודה הוא משום שנוהגת גם בחולין, כבר כתבתי בפ"א הל' ב' דאינו מיושב כיון דשחיטת חולין כשרה במתעסק, ושחיטת קדשים בעינן כונה לשחיטה, ומה דשחיטה בזר כשרה זהו מקרא דוהקריבו בני אהרן הכהנים דמקבלה ואילך מצות כהונה, ומה דשחיטה לאו עבודה היא אפשר לומר דהוא מהך טעמא גופא דכיון דגילתה תורה דכשרה בזר אף שהוא מד' עבודות הקרבן, אבל לאו עבודה היא לגבי להצריך כהונה שאינה מעבודות כהונה.

ובטעמא דהגרלה לאו עבודה היא נראה דההגרלה הוא עוד קודם שהוקבע ונתקדש השעיר לשם, לכן לא תוכל להתחשב מעבודות הקרבנות, וראיתי אח"כ שכן כתב המאירי בדף ל"ט בד"ה הגרלה וז"ל ומתוך כך ההגרלה ר"ל העלאת הגורלות מתוך הקלפי פסולה בכל אדם אע"פ שאינה עבודה גמורה שהרי אינה אלא כעין הקדש, ועד שהוקדש אין שם עבודה עליו, ואעפ"כ הואיל ומעכבת פסולה בזר.

לכן נראה דטעמא דהגרלה דכיון דמעכבא פסולה בזר ולא דמי לשחיטה דשחיטה שאני דאיכא גזה"כ דמקבלה ואילך מצות כהונה, אבל הגרלה אף שהוא עוד קודם שחיטה ובודאי אין על זה דין כהונה, שמתחלת בעבודת הקרבן מקבלה ואילך, אבל הגרלה הוא דין אחר ודוקא בשביל שהוא עוד קודם שחיטה, דכאן הוא דין מיוחד שקבעה התורה מעשה ההגרלה שעל ידי ההגרלה יוקבע איזה מן השעירים לשם ואיזה לעזאזל, וכיון דאיכא קרא דשנה עליו הכתוב לעכב, א"כ זהו דין מיוחד מעבודת יוה"כ דצריך הגרלה ומעכבא, לכן אמרינן דצריכה כהן, ולא משום גדר עבודת הקרבן דבזה ובודאי מקבלה ואילך מצות כהונה, אלא משום עבודת יוה"כ להכשיר השעירים שיוקבעו מי לשם ומי לעזאזל.

איברא דעוד צריך ביאור דממ"נ אם נימא דכיון דשנה הכתוב לעכב בהגרלה והוי

עבודת יוה"כ קאי ע"ז חוקה, א"כ ליבעי כה"ג דהא כתיב ונתן אהרן על שני השעירים גורלות ואי קרא דונתן הוא רק על הנתינה ממש שיתן על השעירים הגורלות, ובזה קיי"ל דנתינה לא מעכבא ועליית הגורלות הוא רק מקרא דאשר עלה עליו וכדאמרינן דבזה שנה לעכב, א"כ מנלן דבעינן כהן ובפרט לפי"מ שפסק הרמב"ם בפ"ה הל' א' כר' יהודה דלא כתיב חוקה אלא בדברים הנעשים בבגדי לבן בפנים, וא"כ מה מהני הא דשנה עליה הכתוב לעכב והגרלה מעכבא, אבל חוקה הא לא כתיב בזה, וראיתי שהתוי"י בדף ל"ט בד"ה הסגן עמדו בזה דאיך אפשר שיהי' כשר בסגן וכתבו דלא הוי עבודה כ"כ, ובשיח יצחק הביא לדבריהם מה שכתבו התוס' שם ע"ב בד"ה דתנא ביה קרא דאהני חוקה קצת, אבל בכל אופן עיקר ההלכה אינו מבואר שנאמר דלהצריך כהן גדול לא כתיב חוקה ולהצריך כהן מהני חוקה.

ונראה לפימש"כ לחלק בין דין עבודה בעבודת הקרבנות ובין דין עבודה בעבודת יוה"כ, לכן יש לומר דאע"ג דהגרלה לא הוי עבודה זהו בדין עבודת הקרבן, אבל כיון שזהו צורך היום ומעכב בעבודת השעירים לכן נחשבת הגרלה לעבודת יוה"כ, ולענין זה נחשב עבודה שאינה כשרה בזר, וכבר כתבנו דלא דמי לשחיטה, דלהדיא גלי קרא דמקבלה ואילך מצות כהונה, אבל הגרלה הוא ענין מוקדם עוד קודם שנעשה חטאת והוא עבודה בקביעת השעירים, ובזה לא גלי קרא דכשרה עבודה זו בזר, אבל כהן גדול ודאי לא צריך כיון דקיי"ל דלא כתיב חוקה אלא בדברים הנעשים בבגדי לבן בפנים.

הלכה ו

וכל אלו הארבעים ושלש הזיות טובל אצבעו בדם טבילה על כל הזיה, לא שיזה שתי הזיות מטבילה אחת, ושירי הדם שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון.

טבילה על כל הזייה, בפ"ה מהל' מעה"ק הל' ח' כתב הרמב"ם וצריך לטבול אצבעו על כל קרן וקרן, וכשגומר הנתינה על הקרן מקנח אצבעו בשפת המזרק ואח"כ טובל פעם שניה ששירי הדם שבאצבעו פסולין ליתן מהן על קרן אחרת ולכאורה מה שכתב ששירי הדם וכו' הוא טעם על מה שצריך לטבול על כל קרן וקרן, אבל לא מסתבר כן דאם לא הי' מעיקר הדין חיוב לטבול אצבעו על כל זריקה אין טעם שנאמר ששירי הדם שבאצבע פסולים, וכמו באשם שמקבל בכלי וזורק מן הכלי אין אנו אומרים ששירי זריקה ראשונה ליפסלו ויהי' צריך לקבל בכמה כלים, וע"כ דזהו להיפוך דבשביל שצריך לטבול בכל זריקה לכן אנו אומרים ששירי הדם שבאצבע פסולים וצריך לקנח אצבעו אחר כל זריקה, לכן צ"ל דמה שכתב ששירי הדם וכו' זהו טעם על מה שכתב מקנח אצבעו, וזהו דאם לא היו נפסלים לא הי' צריך לקנח אצבעו ורק לטבול שנית ורק כיון

שנפסלו אנו חוששין שבהזריקה השני' יפול שנית, גם מן הטבילה הראשונה.

וראיתי אח"כ בקרן אורה בזבחים דף צ"ג במה דאמר שם הגמ' מן הדם שבענין אמר רבא למעוטי שירים שבאצבע מסייע ליה לר"א דאר"א שירים שבאצבע פסולין כתב הק"א, הרע"ב בפ"ג דמס' פרה בהא דתנן התם על כל הזייה טבילה, כתב משום ששירים שבאצבע פסולין, ואין זה עיקר הטעם דאם כן אמאי לא מייתינן מינה דשירים שבאצבע פסולין, אלא התם טעמא דילפינן מקרא, וכמש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש, וז"ל הרמב"ם שם, ועל כל הזאה טבילה ר"ל שיטבול אצבעו בדם לכל הזאה, ולא יזה הזאות רבות בטבילה אחת בדם, לאמרו וטבל והזה על כל הזאה טבילה, עכ"ל, והנה קיצר הק"א ולא ביאר מנ"ל לרבא להוכיח מהא דתניא מן הדם שבענין דשירים שבאצבע פסולין דילמא רק לומר דצריך טבילה על כל הזאה, דאכתי לא הוזכר בגמ' דצריך לקנח אצבעו, ואח"כ מייתי לה בגמ', ובאמת כן פירש"י שם וז"ל בד"ה שבענין, מדם האמור בענין טבילה שהזה ממנו ראשונה יזה את כולן שצריך לחזור ולטבול בו אצבעו על כל הזיה טבילה ולמעוטי שירים שבאצבע דהאי מן הדם קרא יתירא הוא דלא צריך למיכתב אלא והזה ז' פעמים עכ"ל, ומבואר דמן הדם שבענין בא ללמד עיקר הדין דצריך על כל הזאה טבילה, ולפלא שלא הזכיר הק"א ד' רש"י, אבל תמיהתו צריכה ישוב, ואולי סובר רש"י דבעי להוכיח מקרא דקרבנות ולא ממתני' דדין הזאת דם פרה.

אכן מד' הרמב"ם בפיהמ"ש מבואר דעיקר דין על כל הזאה טבילה אנו למדין מקרא דכתיב וטבל והזה, רק מזה לא הוי ידעינן דשירים שבאצבע פסולין דאפשר לא נפסל להזות ממנו ביחד עם הדם שיטבול מחדש, וזה למד הברייתא מקרא דוהזה מן הדם, ומפרש מן הדם שבענין לומר דדוקא מן הדם שבענין היינו מטבילה שניה כשר להזות ולא מהדם שנשאר והיינו דאפי' להצטרף ולהזות מהם ביחד פסולין, ובמנחות דף ז' ע"ב בהא דאיתא שם הסוגיא דזבחים ואמר שם למעוטי שירים שבאצבע ופירש"י שצריך לטבול באצבעו בין כל הזאה והזאה ראיתי שם בדקדוקי סופרים דגירסת השיטה מקובצת ברש"י, לקנח אצבעו, וכן הוא בהגהת צ"ק בגמ' דפוס ווארשא, וזהו כד' הפיהמ"ש וכמש"כ.

ובעיקר מה שכתב כאן הרמב"ם הך דינא דטבילה על כל הזייה צריך קצת באור דלמה הוצרך לכתוב זה כאן בהל' עבודת יוה"כ, כיון שכבר כתב זה בהל' מעה"ק, ונראה דכשנעיין בדברי הפיהמ"ש במס' פרה שהבאנו נראה תימה שכתב לאמרו וטבל והזה על כל הזאה טבילה, ובאמת בפ' חוקת בקרא דהזאת דם פרה לא כתיב וטבל אלא ולקח, ואף דלכאורה אין נ"מ מ"מ לא מסתבר שהרמב"ם יכתוב פסוק שלא כמו שכתוב בתורה,

ועוד ביותר קשה דבזבחים דף י"ד ע"ב גבי דין טבילת אצבע אי מפגלת, אמר אלא הא והא רבנן ולא קשיא כאן בחטאות החיצונות כאן בחטאות הפנימיות, חטאות החיצונות פשיטא לא כתיב בהו וטבל איצטריך הואיל וכתיב ולקח ואי אתי קוף ורמי אידיה בעי למישקל זימנא אחריתי כמאן דכתיב וטבל דמי, קמ"ל להכי לא כתיב וטבל דמשמע הכי ומשמע הכי, ומבואר דהיכי דלא כתיב וטבל אלא ולקח אין הלקיחה עבודה שאפשר לפגל בה, א"כ יש לומר דהרמב"ם סובר דבדם חטאות הפנימיות דכתיב וטבל וגו' והזה מן הדם שבע פעמים, ובזה דרש בתו"כ וטבל והזה על כל הזאה טבילה בזה שייך יותר לדרוש כן כיון דהטבילה היא עבודה מעבודות הקרבן. אבל היכי דלא כתיב אלא ולקח הי' אפשר לומר דלא דרשינן כן, אלא כיון דתנן להדיא על כל הזאה טבילה ומוכח דלגבי הך דינא לא מחלקינן, ודוקא לדין לפגל מחלקינן, כדאמר הגמ' דמשמע הכי ומשמע הכי, ולכן הרמב"ם בפירושו כתב עיקר הדרשא דתו"כ שהוא מקרא דוטבל והזה, ומינה ילפינן גם גבי דם פרה.

ועכשיו מבואר מה שהוצרך הרמב"ם כאן לכתוב על כל הזאה טבילה, משום דבפ' אחרי גבי עבודת כה"ג ג"כ לא כתיב וטבל אלא ולקח, והי' אפשר לחלק מדין טבילת אצבע שכתב בהל' מעה"ק אלא דכיון דתנן כן גבי דם פרה, ולכן כתב גם כאן דין דעל כל הזאה טבילה.

והנה יש מקום להעיר בדין טהרת מצורע דכתיב בפ' מצורע י"ד ו' את הצפור החיה יקח אותה ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזוב וטבל אותם ואת הצפור החיה בדם הצפור השחוטה על המים החיים, והזה על המטהר מן הצרעת שבע פעמים וגו' ואח"כ בפ' ט"ז כתיב וטבל הכהן את אצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים וגו', וכאן נדרש בתו"כ וטבל והזה על כל הזיה טבילה, וכן פסק הרמב"ם בפ"ד מהל' מחו"כ הל' ב', ואילו בדין הקודם דכתיב ג"כ וטבל והזה לא הוזכר בתו"כ על כל הזיה טבילה, וכן הרמב"ם בפי"א מהל' טומאת צרעת הל' א' כתב וטובל ארבעתן במים שבכלי ובדם שעליהן ומזה שבע פעמים על אחר ידו של מצורע וכו' ולא הזכיר על כל הזאה טבילה, והוא דבר הצריך באור.

והנה כפי"מ דמשמע בפי' רש"י בזבחים דעיקר דין דעל כל הזאה טבילה נלמד מקרא דמן הדם דדרשינן מן הדם שבענין הי' אפשר ליישב דבפ' ט"ז גבי טבילה מן השמן כתיב והזה מן השמן, וכמו דדרשינן גבי מן הדם, מן הדם שבענין, וכ' רש"י משום דיתירא הוא ה"נ מן השמן דהא כבר כתיב מן השמן בקרא דוטבל, ובפ' חוקת גבי דם פרה אף דלא כתיב שם מן הדם אכן כתיב שם מדמה, וכתיב ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו

והזה אל נוכח פני אוהל מועד מדמה שבע פעמים, אבל בפ' מצורע בפ' ז' לא כתיב בקרא דוהזה "מדם" וא"כ לפירש"י מיושב, אבל לד' הרמב"ם דעיקר הלמוד הוא מוטבל והזה, וכן מבואר בתו"כ וכן מוכח ממה שהוכיח הקרן אורה ממה שהוכיח הגמ' דשירים שבאצבע פסולים מהברייתא דמן הדם שבענין ולא הוכיח ממתני' דפרה דתנן להדיא על כל הזאה טבילה, וא"כ צריך באור למה לא צריך על כל הזאה טבילה בהטבילה בדם הצפור.

ואולי יש לומר דגבי טהרת בית המנוגע אחר קרא דוטבל וגו' והזה וגו' כתיב וטהר את הבית בדם הצפור ובמים החיים וגו' ולא מצאתי מבואר מה משמיענו הך קרא, ואולי יש לומר דקרא משמיענו דעיקר טהרת הבית הוא בדם הצפור ובמים החיים וגו' והיינו דלא מעשה ההזאה היא מטהרת, וטהרת בית וטהרת מצורע אופן אחד הוא, לכן יש לומר דכיון דלא מצינו שידרשו חז"ל גם כאן וטבל והזה על כל הזאה טבילה דכאן לא דרשינן כן, כיון דעיקר הדם הוא המטהר, ואף שאדע שהוא דרך חדש לדרוש דרשות מעצמנו אבל כיון שמצינו החדוש בההלכה בין בדברי חז"ל בין בד' הרמב"ם דלא נזכר כאן על כל הזאה טבילה אפשר דיש לומר כן בבאור ההלכה.

פרק ד

הלכה א

(בסוף ההלכה) **ומערה הקטרת בגודלו לתוך חפניו עד שמחזירה למלא חפניו כשהיתה.**

הלח"מ הביא גירסתנו ומעלה בגודלו עד שמגעת לבין אצילי ידיו, והביא ע"ז פירש"י ודחק לפרש הברייתא לפי פי' הרמב"ם, ובסוף דבריו כתב ואולי הי' לרבינו גירסא אחרת שם, והנה הגר"א ז"ל בהגהותיו בגמ' כתב וז"ל ומערה בגודלו לתוך חפניו, כצ"ל, ושבינתים סגור בעגולים, ונוסף שם, וערמב"ם הל' עיוה"כ פ"ד הל' א' ובלח"מ שם עכ"ל ההגהה, וראיתי בדקדוקי סופרים בהגהות שכתב ומעלה בגודלו וכו' בכ"י ב' ומערה, אבל מדגריס עד שמגיע כו' משמע שט"ס הוא עכ"ל, והנה זה ודאי נכון שאם נגרוס עד שמגיע וכו' ע"כ צריך לגרוס ומעלה דלא שייך זה על ומערה, אבל מה שכתב שט"ס הוא צ"ל להיפוך דהגירסא ומערה הוא נכונה כגירסת הרמב"ם וכן הוא בסמ"ג, ותיבות עד שמגיע וכו' הוא הוספה ממגיהים שהוסיפו מגירסתנו, אח"כ ראיתי בפ' הר"ח שכתב וז"ל ומערה בגודלו עד שמעלה לבין אצילי ידיו, וע"כ צ"ל שגם בגירסתו שלטו ידי המגיהים שהוסיפו זה מהגירסות שכתוב ומעלה, והנה בסמ"ג מ"ע ר"ט כתב ותניא בגמ'

שאוחז שפת הכף בראשי אצבעותיו או בשיניו ומערה הקטרת בגודלו לתוך חפניו עד שמחזירה למלא חפניו כשהיתה, והוא כד' הרמב"ם, ומד' הסמ"ג הוא הגהת הגר"א.

הלכה ב

(בסוף ההלכה) **ומקטיר קטרת של בין הערבים ומטיב את הנרות של בין הערבים כשאר הימים**.

במשנה ביומא דף ל"א ע"ב תנן קטרת של שחרית היתה קריבה בין דם לאברים של בין הערבים בין אברים לנסכים, וכיון שהטבת הנרות הוא תמיד מאוחרת הי' להרמב"ם לכתוב הקרבת הנסכים קודם הטבת הנרות, וראיתי בהל' תמידין ומוספין פ"ו הל' י"א שכתב הרמב"ם וכדרך שעושין בכל יום בבקר כך עושין בין הערבים, וכתב הלח"מ וז"ל כתב הסמ"ג בסי' קצ"ב ועוד מחלק שם במשנה בפ"ג הקטרת של בין הערבים היתה קריבה בין איברים למנחת נסכים ע"ש, ולא כתב הלח"מ טעם מה שהשמיט הרמב"ם מתני' וגם המל"מ תמה למה השמיט הרמב"ם הך דינא דמתני', דבתמיד של ערב איברים קודמין לקטרת, ואחר הקטרת הנסכים, ומצאתי בד' המאירי ביומא על הך מתני' שביאר קודם המשנה ע"פ ד' הפיהמ"ש ובסוף דבריו כתב ושל ערבים ר"ל קטרת של בין הערבים קריבה בין אברים לנסכים, וזו מיהא אינה הלכה אלא דינה בערב כבשחרית עכ"ל והנה כתב מפורש שאין הלכה כמתני' ובודאי הוא ע"פ שיטת הרמב"ם, אבל לא כתב שום טעם למה אין הלכה כמתני'.

והנה הרמב"ם בפיהמ"ש בהך מתני' כתב וז"ל כבר קדם לך בהלכות שלפני אלו כי קטרת של שחר היתה קריבה בין דם לנרות, ואמרם בכאן בין דם לאיברים רוצה לומר כי אין זריקת דם התמיד והקטרת אבריו תכוף כלומר שיהי' זה אחר זה אבל מבדיל בינתים הקטרת, וכמו כן בהדלקת נרות ומפני זה לא זכר בכאן הדלקת נרות, לפי שלא נתכוין בזה המאמר לסדר העבודות, והוא ענין אמרם בסידורין לא קא מיירי עכ"ל, והנה בגמ' מבואר בטעמא דקטרת של שחר היתה קריבה בין דם לאיברים משום דכתיב בקטרת בבקר בבקר, ובתמיד כתוב חד בבקר, ובגמ' הקשו למה לא הזכירה המשנה נרות ומשני בסידרא לא קמיירי, והרמב"ם הוסיף כאן ענין חדש שבין זריקת הדם להקטרת איברים צריך שיהי' הפסק ומבדיל בינתים בקטרת, ובענין צורך ההפסק נראה דיש לומר דבעבודת הדם יתכן כמה מעשה פסלות בעבודה כמו הולכה שלא ברגל ומחשבות הפוסלות, ויתכן שהכהן לא ידע מתחלה בבירור כל הדינים, ולא ידע שיש בזה פסלות, ואחר שישתהא איזה זמן יאמר לגדול ממנו על כל מה שאירע וידע שהקרבן פסול וממילא אסור להקטיר האברים, לכן לתקנת הקרבן הוא שיהי' הפסק בין עבודת

הדם להקטרת האברים.

אבל אינו מבואר למה הוצרך ליתן טעם זה, ואין לומר דאין כונתו בתורת טעם אלא דאפשר כן ואין צורך שיהיו תכופין, דא"א לומר כן דהא מתני' תנן בהחלט שכן היה שקטרת של שחר היתה קרבה בין דם לאיברים, ומוכח דסובר הרמב"ם דמעיקר הדין כן שצריך שיהי' הפסק, ובשחרית היתה הפסק בקטרת, ובשל בין הערבים דתנן דקטרת באה בין אברים לנסכים, צ"ל דההפסק היה בנרות, וכמו שהזכיר הרמב"ם דגם בנרות הי' הפסק ולפי"ז נוכל לומר דהנה בהא דאביי הוי מסדר סדר מערכה משמה דגמרא הזכיר כל סדר העבודות עד תמיד של בין הערבים, ובתמיד של בין הערבים לא סדר כלום ואמר רק עליה השלם וכו', ומוכח מזה דאין חילוק בתמיד של בין הערבים מתמיד של שחר, ובטעמא יש לומר דסברי דכיון דצריך הפסק בין זריקה להקטרת אברים צריך דוקא עבודה גמורה של קרבן כמו קטרת ולא הטבת נרות, ואפשר דהקטרת קטרת הוא ענין שמשתהא יותר זמן מהטבת נרות, ולכן סובר דסדר המערכה משמה דגמרא דמסדר אביי פליגא אמתני' וסדר תמיד של בין הערבים הוא כמו סדר של שחרית.

איברא דכל היסוד שכתבתי דמסדר המערכה דמסדר אביי דמסיים ובזיכין לתמיד של בין הערבים ולא הזכיר אח"כ הסדר בקטרת ואברים בתמיד של בין הערבים מוכח דאין חילוק של שחרית לשל בין הערבים, לכאורה הוא מופרך דהא בגמ' שם דף י"ד וט"ו אמר מ"ט דאבא שאול דכתיב בבקר בבקר בהיטיבו וכו', ורבנן מאי קאמר רחמנא בעידן הטבה תהא מקטר קטרת דאלת"ה בין הערבים דכתיב ובהעלות וכו', ואבא שאול אמר לך שאני התם דכתיב אותו, ומפורש בגמ' דאבא שאול דסבר בשחרית מטיב ואח"כ מקטיר מודה לרבנן דבשל הערבים מקטיר ואח"כ מטיב, וא"כ אכתי קשה דלמה לא סידר אביי דמסדר אליבא דאבא שאול סדר ההטבה וההקטרה של בין הערבים כיון דעכ"פ איכא חילוק בהטבה והקטרה לאבא שאול בין של שחרית לשל בין הערבים.

ונראה דלא קשה דעיקר סידור דמסדר אביי הוא סדר המערכה והוא בהקרבת הקרבנות והשייך להם, אבל הטבת הנרות והדלקתם לא שייך לסדר המערכה, אלא דמ"מ כיון דמתחיל סדר תחילת היום ממערכה גדולה וכשמגיע לדישון מזבח הפנימי אינו יכול לדלג ומסדר ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות, והטבת חמש נרות קודם לדם התמיד וכו', עד שמגיע לתמיד של בין הערבים וכיון שמגיע לתמיד של בין הערבים אם הי' סובר כמתני' דאיכא חילוק בקטרת ואברים של בין הערבים משל שחרית, דבשל שחרית קטרת קודמת לאברים, ובשל בין הערבים אברים קודמין לקטרת א"כ זהו חילוק בסדר המערכה והוי ליה לאביי לסדר גם של בין הערבים, אבל כיון דבזה לא סבר כמתני'

ואין חילוק ורק דיש חילוק בהטבת הנרות. דלאבא שאול בשחרית מטיב ואח"כ מקטיר ולרבנן מקטיר ואח"כ מטיב, ובשל בין הערבים גם אבא שאול מודה דמקטיר ואח"כ מטיב, אף דיש כאן נדון הקטרה דהוא ממערכה, אבל כיון דכל הנ"מ הוא בסדר הטבת השתי נרות, אם קודם הקטרת או אחר הקטרת אין עיקר הנדון הוא מסדר המערכה, ולכן לא סידר אבייי הך דינא.

והנה יש עוד להעיר דבמה דתניא בברייתא בדט"ו דבר אחר מערב עד בקר אין לך עבודה שכשרה מערב עד בקר אלא זו בלבד פירש"י, כלומר אין לך עבודת יום כשרה אחר הדלקתן וכו', ולפירש"י, מה דתנן בדף ל"א דקטרת של בין הערבים היתה קרבה בין אברים לנסכים יהי' צ"ל דבין הערבים יאחרו הדלקת השתי נרות אחר הנסכים דהוא מנחת נסכים דאין זמנה אלא ביום, ובגמ' לא הוזכר הפסקה בין החמשה נרות להשתי נרות אלא לאבא שאול בדם ולרבנן בקטרת וצ"ל דזה דוקא בשל שחרית, אבל בשל בין הערבים יהי' הפסק גם במנחת נסכים. ולפי"ז יהי' קשה על הרמב"ם שלא הזכיר כאן הקרבת מנחת נסכים, וע"כ דזהו כשיטתו דאין נ"מ בין של שחרית לשל בין הערבים לגבי קטרת ואברים, וסובר דה"נ לגבי מנחת נסכים, אבל לפירש"י קשה דהא זהו עבודת יום, אכן בתו"י על ד' רש"י כתבו וז"ל, ובמנחות פריך הרי אברים ופדרים שכשרים כל הלילה ומשני ליה ובתמיד נשחט דף נ"ט איכא מ"ד דלא אייריי אלא בעבדות פנים כגון קטרת, אבל פסח מאוחר אחר נרות, ולדידיה איכא למימר ה"נ באברים ופדרים עכ"ל.

והנה כבר עמד בזה בגבורת ארי דבמנחות בגמ' לא הוזכר מה שמביא בתו"י רק התוס' במנחות דף פ"ט הקשו כן ותירצו, אבל כתבו באופן אחר והאריך בזה, אבל עכ"פ לפי"מ דמבואר בגמ' בתמיד נשחט דלמ"ד דפסח אחר נרות האי אין לך עבודה וכו' הוא דוקא בעבודת פנים, וא"כ מיושב דהרמב"ם לשיטתו שפסק בפ"ד מהל' ק"פ הל' ד' דאחר שמטיבין הנרות מתחילין לשחוט דע"כ האי אין לך עבודה וכו' קאי בעבודת פנים ובזה מבואר מה שלא הזכיר כאן הרמב"ם אחר הקטרת והטבת הנרות הקרבת המנחת נסכים דסמך ע"ז שכתב כשאר הימים ובפ"ו מהל' תו"מ אחר שכתב בהל' ד' הקטרת והטבת שתי הנרות כתב בהל' ה' הקרבת המנחת נסכים, ובהל' י"א כתב וכסדר שעושין בכל יום בבקר כך עושין בין הערבים, חוץ מהרמת הדשן והוא פשוט.

פרק ה

הלכה א

כל עבודות שעובד בבגדי לבן בפנים בהיכל צריך לעשותן על הסדר שבארנו ואם הקדים בהן מעשה לחבירו לא עשה כלום. קטרת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה כלום אע"פ שהחפינה בעזרה צורך פנים בעבודת פנים היא, וכן שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר לא עשה כלום, אע"פ שהשחיטה בעזרה הרי דמו נכנס לפנים. איל ושעיר המוספין שעשה אותן קודם עבודת היום אינן כלום.

בבגדי לבן בפנים בהיכל, הלח"מ האריך כאן ורצה לפרש דדעת הרמב"ם דגם היכל הוי כמו לפני ולפנים לר' יהודה, אבל הוכיח דא"א לומר כן מהסוגיא דזבחים דף מ' לכן כתב הכ"מ דצריך לגרוס בד' הרמב"ם בבגדי לבן לפנים מן ההיכל, ואדמו"ר גאון ישראל בספרו חידש כאן לחלק בעבודת ההיכל בין ההזאות שמזה בהיכל על הפרכת, ובין ההזאות שמזה על המזבח, דההזאות שמזה על הפרכת דינם כמו עבודת פנים, (ובס' חזון יחזקאל להגר"י אברמסקי שי', על התוספתא דזבחים הוסיף לנכון משום דבפר העלם דבר כשהוא מזה על הפרכת עומד מחוץ למזבח הזהב, וביוה"כ עומד לפנים מן המזבח כדתניא ביומא דף נח.) והוכיח אדמו"ר חדוש זה מהא דאמר ביומא דף מ' דאם הקדים הזאת דם הפר בהיכל קודם הזאת דם השעיר לפני ולפנים ודאי מעכב דחוקה כתיב וקשה דהא ר' יהודה לית ליה חוקה בהיכל ורש"י פי' שם דכיון שהקדים להזאת דם השעיר לפני ולפנים מעכב בזה חוקה, אבל מד' הרמב"ם מוכיח דאינו סובר כן. מדכתב כאן בהל' ב' בשעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר דאע"פ שהשחיטה בעזרה הרי דמו נכנס לפנים, ולפירש"י, לא צריך לטעם זה כיון ששחטו קודם מתן דמו של פר לפנים, לכן מוכח מכאן לשיטת הרמב"ם דאם נתן מדם הפר בהיכל על הפרכת קודם שנתן מדם השעיר בפנים דאמר הגמ' דפסול דחוקה כתיב אינו משום דדם השעיר הוא בפנים, אלא דעל דם הפר בעצמו איכא למיפסל משום חוקה משום שנתנו על הפרכת דהוי כלפנים, ובזה מבואר מה דתנן והוא בהלכה ד' הקדים דם השעיר לדם הפר במתנות שבהיכל על הפרכת יחזור ויזה מדם השעיר, והלח"מ עמד בזה וכתב כיון דאפשר להזות אע"ג דבדיעבד כשר לא מיקרי בדיעבד, אבל לפי"ז מבואר בפשיטות דכיון דההזאה הוא על הפרכת הוי כלפנים.

אכן אדמו"ר לא ביאר מה שכתב הרמב"ם בהל' ג' איל ושעיר המוספין שעשה אותן קודם עבודת היום אינן כלום, והוא מד' הגמ' ביומא דס"ב ע"ב במה דאמר רב חסדא הואיל וראוי לשעיר הנעשה בחוץ, ופריך ומ"ש לשעיר הנעשה בפנים דלא, דמחוסר

הגרלה, לשעיר הנעשה בחוץ נמי לא חזו דמחסרי עבודת היום, ואיל ושעיר המוספין הא אינו עובד בהם אלא על המזבח, וע"כ משום שהקדימן לעבודת היום שהם בפנים, וכפירש"י גבי הקדים דם הפר בהיכל קודם דם השעיר הנעשה בפנים וכן כתב בהר המוריה שע"כ צריך לפרש כן.

והנה הגבורת ארי ליומא במלואים בדף ס"א במה דאמר הגמ' שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר לא עשה ולא כלום הקשה דהא אמר ר"פ במנחות דף ה' דכיון דשחיטה לאו עבודה היא לא קאי ע"ז עיכובא דתהי', וה"נ לא קאי ע"ז עיכובא דחוקה, וכתב עוד וכ"ת ה"ט משום דיש מחוסר זמן לבו ביום, דה"ט דהקדים לאשמו, דהא התוס' הקשו כיון דיש מחוסר זמן לבו ביום ל"ל חוקה גבי יוה"כ לעכב, ותירצו דדוקא גבי מצורע חשיב מחוסר זמן במה שעדיין לא הגיע זמן טהרתו, אבל סדר עבודה דיוה"כ דלכפרה לא חשיב מחוסר זמן, והעלה הג"א דטעמא דשעיר ששחטו אינו משום לתא דשעיר, אלא משום דאיחר דם הפר אחר שחיטת השעיר, וכמו הקדים מתנות פר בהיכל קודם מתנות השעיר בפנים וכפירש"י הנ"ל וכבר כתבנו מדברי אדמו"ר דמד' הרמב"ם מוכח דאינו מטעם זה מדכתב שהרי דמו נכנס לפנים.

אכן יש לדון בעיקר דברי הג"א שכתב ע"פ ד' התוס' דא"א לבוא כאן מדין מחוסר זמן דאינו אלא במצורע דהא בהך סוגיא דיומא דס"ב שהבאנו מסיק הגמ' דסבר רב חסדא אין מחוסר זמן לבו ביום, ובתוס' במנחות שם ד"ה אלא אר"פ, כתבו דמה דאמר ביומא גבי שעירי יוה"כ אי מחוסר זמן לבו ביום אין לדמות לכאן דלגבי שחוטי חוץ חשיב ראוי לפתח אוהל מועד כיון דחזי לבו ביום, ומוכח מד' התוס' דגבי שעיר הנעשה בחוץ לעיקר הקרבתו שפיר חשיב מחוסר זמן אפי' לבו ביום רק לגבי שחוטי חוץ חייב, וקשה במש"כ התוס' דלגבי סדר עבודת יוה"כ דלכפרה לא חשיב מחוסר זמן, וע"כ צ"ל דעיקר חילוק התוס' הוא מסדר עבודת יוה"כ היכי דכולם עבודות היום צריך חוקה לומר דהוי עיכובא, אבל שעיר הנעשה בחוץ דאינו קרבן עיקר כפרת היום אלא קרבן המוספין אחר קרבנות כפרת היום שיהו הכהנים מתכפרים מקודם בקרבנות כפרת היום, ובגדר יבוא זכאי ויכפר, יש סברא דגם בזה שייך לומר מחוסר זמן. וכבר כתב בחק נתן על ד' התוס' דמה שכתבו דדוקא בהדי מצורע היינו וכל דדמי ליה דשייך לומר שעדיין לא הגיע זמנו, עכ"פ בהכרח לומר כן דבשעיר המוספין שייך לומר מחוסר זמן, וכיון שכתבו התוס' דקיי"ל יש מחוסר זמן לבו ביום, מבואר מה דאמר הגמ' דלשעיר הנעשה בחוץ נמי לא חזי דמחסרי עבודת היום והיינו דהוי מחוסר זמן, ורק לדין שחוטי חוץ חייב משום דהוי ראוי לפתח אוהל מועד כמש"כ התוס', ומיושב פסקו של הרמב"ם בהל' ג' באיל

ושעיר המוספין.

אכן בעיקר באורו של אדמו"ר אף דהוא מסתבר מ"מ הוא חדוש דכל כה"ג הו"ל להגמ' לפרש החילוק לר' יהודה בעבודות שעובד בבגדי לבן בהיכל בין בהזאות על המזבח ובין בהזאות על הפרוכת.

ונראה דאולי יש לבאר ההלכה באופן אחר, דבעיקר דברי הרמב"ם שכתב בפנים בהיכל מבואר זה ע"פ מה שכתב בפ"א מהל' בית הבחירה הל' ה' וז"ל, ואלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית עושין בו קדש וקדש הקדשים והי' לפני הקדש מקום אחד והוא הנקרא אולם ושלשתן נקראין היכל, ומבואר דגם קדש הקדשים נקרא היכל, א"כ באור ד' הרמב"ם פשוט, בפנים בהיכל הוא כמו בהיכל בפנים והוא קודש הקדשים, דהא קדש הקדשים הוא ג"כ היכל.

רק שעלינו ליישב הוכחת אדמו"ר מהא דמבואר בגמ' בדף מ' דאם הקדים הזאת דם הפר בהיכל קודם הזאת דם השעיר לפנים פסול משום דחוקה כתיב, דאף דרש"י מפרש בטעמא משום דאיחר הזאת דם דשעיר בפנים. אבל מד' הרמב"ם מוכח דאינו סובר כן ממה שכתב בטעמא דשעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר דפסול, דאף דהשחיטה בעזרה הרי דמו נכנס לפנים, ולפירש"י לא צריך לטעם זה, ויש לומר בזה דהנה כבר הבאתי מה שהקשה הגבורת ארי על הך דינא דשעיר ששחטו דהא שחיטה לאו עבודה ולא קאי ע"ז עיכובא דתהי'. ונראה דיש חילוק בין עכובא דתהי' דגבי מצורע דכתיב זאת תהי' טהרת המצורע דבזה שפיר אמרינן דכיון דשחיטה לאו עבודה לא הוי מעיקר הוייה של טהרת המצורע, אבל חוקה דכתיב גבי סדר עבודות יוה"כ דאף דשחיטה לא הוי עבודה לדין עיקר הכפרה, אבל מ"מ הא הוי עבודה מעבודות הקרבן, ושייך בזה שינוי קודש ושינוי בעלים א"כ שפיר שייך לפסול מדין חוקה דכתיב בעבודות היום גם בדין שחיטה כיון שהוא מוכרח לעבודת הקרבן, וכבר כתבתי למעלה דאין להוכיח דשחיטה לאו עבודה משום דחולין נמי צריך שחיטה, דהא מתעסק בחולין כשר, ובקדשים בעינן דוקא כונה לשם שחיטה.

איברא דמצינו גם בדין חוקה דכתיב ביוה"כ דכיון דשחיטה לאו עבודה אמרינן דלא קאי ע"ז חוקה דביומא דף מ"ב דאמר רב שחיטת פרו בזר כשרה. ופריך הא כתיב אלעזר וחוקה ומשני שחיטה לאו עבודה, אלא דבאמת לא קשה דגבי דין להצריך דוקא כהן הא איכא קרא בברייתא בזבחים דף ל"ב ע"א דכתוב ושחט את בן הבקר וגו' והקריבו וגו' מקבלה ואילך מצות כהונה לימד על השחיטה שכשרה בכל אדם. לכן לענין לפסול בזר אמרינן דאינה עבודה גמורה בקרבנות מדכשרה בזר בכל הקרבנות דגם ביוה"כ לא קאי

ע"ז חוקה, אבל בדין סדר העבודות שפיר אמרינן דגם שחיטה לא יצאה מכלל הסדר כיון דעכ"פ שחיטה ג"כ היא הכרחית לעבודת הקרבנות ודלא כבשחיטת חולין וכמש"כ.

ועכשיו נראה דיש ליישב דהרמב"ם ג"כ יסבור כפירושו של רש"י בהא דאקדים מתנות הפר בהיכל קודם מתנות דשעיר בפנים, דהתו"י שם כתבו וז"ל דאע"ג דחוקה לא כתיבא אלא בבגדי לבן בפנים לר' יהודה, מ"מ בסדר עבודות של פנים כתוב חוקה ואין להפסיקן בעבודת חוץ, עכ"ל, ובזה נוכל לומר דאף שתירצנו קושיית הגבורת ארי דהא שחיטה לאו עבודה, דזה אינו אלא לדין טהרת המצורע או לדין לפסול זר בזה אמרינן דלא קאי על שחיטה תהי' וחוקה, אבל שחיטה עצמה כיון דעכ"פ הוא מוכרחת בעבודת הקרבן שייך לפסול בה שלא ישנה אותה לעשותה שלא בסדר, אבל נוכל לחלק דזהו דוקא אם נוכל לפסול מצד שחיטה עצמה שהיתה שלא בזמנה והקדימו אותה, אבל אם מצד השחיטה עצמה אין חסרון בשביל שאינה בפנים, ובדבר הנעשה בחוץ לא כתיב חוקה. ורק שנבוא לפסול משום הזאת פר בהיכל שנעשית מאוחרת, בזה נוכל לומר עפ"מ שכתבו התוס"י שהבאתי בהא דאקדים מתנות הפר בהיכל, משום דבסדר עבודות פנים כתיב חוקה ואין להפסיקן בעבודות חוץ, דלגבי עבודות פנים שלא להפסיקן בעבודות חוץ צריך דוקא שיפסיקן בעבודות גמורות שבאות לכפרה, אבל שחיטה דלאו עבודה היא וכשרה בזר לא מיקרי עבודה לגבי זה ולא נחשבת הפסקה בזה בעבודות פנים, ומיושב מה שהוצרך הרמב"ם לומר בטעמא דשעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר דאף שהשחיטה בחוץ דדמו נכנס בפנים, דבזה לא מהני הטעם משום שמתן דמו של פר יהי' אחר שחיטת השעיר, דכיון דשחיטה לאו עבודה היא אי לאו טעמא שדמו נכנס לפנים ועל השחיטה בעצמה כתוב חוקה, לא הוי מהני טעמא שהזאת דמו של פר תהי' מאוחרת משום דשחיטה לא הוי עבודה ולא הוי הפסקה כנ"ל.

הלכה טו

מת אחד מהן אם עד שלא הגריל מת יקח זוג לשני, ואם משהגריל מת יביא שנים ויגריל עליהם בתחלה ורואה איזהו שמת, אם הי' של שם אומר זה שעלה עליו הגורל יתקיים תחתיו, ואם הי' המת של עזאזל אמר זה שעלה עליו הגורל לעזאזל יתקיים תחתיו והשני מן השנים שהגריל עליהם בסוף ירעה עד שיפול בו מום וימכר, ויפלו דמיו לנדבה שאין חטאת הצבור מתה.

והשני מן השנים שהגריל עליהם, ביומא דף ס"ד פליגי רב ור' יוחנן במה דתנן במתני' והשני ירעה דאמר רב שני שבזוג ראשון יקרב, שני שבזוג שני ירעה, ור' יוחנן אמר שני שבזוג ראשון ירעה שני שבזוג שני יקרב ואמר הגמ' דפליגי אי בע"ח נדחין, דרב סבר

בע"ח אינן נדחין, ור' יוחנן סבר בע"ח נדחין, וכיון דהרמב"ם כבר פסק בע"ח אינן נידחין פסק כרב, אלא דקשה דבגמ' אמר שם ולרב נהי דבע"ח אינן נדחין אי בעי האי נקריב אי בעי האי נקריב, ומשני רב סבר כר' יוסי דפסח דתנן המפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו ואח"כ נמצא הראשון והרי שניהן עומדין, איזה שירצה יקריב דברי חכמים, ר' יוסי אומר מצוה בראשון, והקשה הלח"מ דכיון דרב סבר כר' יוסי והרמב"ם בפ"ד מהל' פסח פסק דלא כר' יוסי, והביא התירוץ של הר"י קורקוס משום דהכא בא הדיחוי מחמת חבירו ולא דמי לפסח שאבד, והשיג עליו מהל' ט"ז דאם נמצאו הראשונים קודם שיקרבו אלו יקרבו הראשונים, וירעו אלו, ומבואר דאף דאבדו מ"מ יקרבו הראשונים, וכתב הלח"מ דשאני גבי חטאת דבא לכפרה, ואפי' רבנן מודו דמצוה בראשון, וכונתו דאף דהגמ' משני דסבר כר' יוסי אבל להלכה סובר הרמב"ם דמוקמינן לרב גם כרבנן, אבל עיקר סברתו אינה ברורה דכיון דהפלוגתא הוא רק בלכתחלה א"כ גם בפסח דאינו בא לכפרה, כיון דיש סברא דמצוה בראשון למה לא יהי' כן גם בפסח.

והנה אפשר לומר חילוק אחר דכאן דהדין הוא דירעו ולבטלם מדין קרבן, בזה קיי"ל דמצוה בראשון שישאר קרבן, אבל בפסח דגם השני יקרב קרבן רק שישתנה מפסח לשלמים, בזה קיי"ל כרבנן דאיזה שירצה יקריב פסח, עוד אפשר לומר דבפסח דעיקרו בא לאכילה לכן אף דאם הי' השני מובחר גם ר' יוסי מודה דיביאנו, והפלוגתא הוא רק באינו מובחר, מ"מ יש לומר דגם אם הראשון מובחר וגדול יותר יש קפידא דאם אין לו אוכלין ואין לו מי שיתמנו עליו עוד אחרים, יש קפידא דוקא בקטן מן הראשון, ולכן סברי רבנן דאיזה שירצה יקריב פסח, אלא דלכל התירוצים אינו מיושב במה שאנו צריכים להמציא חילוק חדש דלא כהגמ'.

ונראה דיש לחלק באופן אחר דבשעירי יוה"כ שהוא חטאת אפי' כשהקריב את השני הרי הראשון דינו דין חטאת, אלא שדינו שירעה, שאין חטאת הצבור מתה, אבל בפסח כיון דקיי"ל דפסח בשאר ימות השנה שלמים ולא בעי עקירה, א"כ בשאבד הראשון והפריש אחר לפסח ובשנמצא הראשון הרי עומדים שניהם שמעיקר הדין למי שירצה יקריב, ואיזה שיקריב הרי השני נעשה שלמים בלא עקירה, וא"כ אין אנו מבטלין את דינו שנעשה בו תיכף כשהופרש אחר לפסח שנעשה דינו שיהי' או פסח או שלמים, וא"כ לא דמי כלל לחטאת שאנו מבטלין את דינו שדינו הוא שיהי' חטאת, ולכן גבי חטאת שפיר אנו אומרים שמצוה בראשון כיון שאנו באין לבטל את דינו ושירעה ויסתאב, ולפי"ז נוכל לומר דכל זה הוא להלכה דקיי"ל פסח בשאר ימות השנה הוא שלמים, כמש"כ הרמב"ם בפי"ח מהל' מעה"ק הל' י"ב, אבל מאן דסבר דפסח בשאר ימות השנה בעי

עקירה וכל כמה דלא עקרו לשם שלמים אם שחטו סתם דינו כפסח ששחטו שלא בזמנו שהוא פסול, ועמש"כ בזה בפט"ז מהל' פסוה"מ, א"כ גם בפסח אפי' לאחר הקרבת השני דין הראשון כדין פסח שלא בזמנו, ולכן כשאנו אומרין שיקרב השני הרי אנו מבטלין מהראשון דינו שדינו הוא שהוא פסח.

ובזה נוכל לבאר מה דרבא אמר דרב סבר כר' יוסי דאזיל לשיטתו דבפסחים דף ס' ע"ב מבואר דרבא סבר דפסח בשאר ימות השנה בעי עקירה ועמש"כ בזה בהל' פסוה"מ הנ"ל וא"כ אין חילוק בין חטאת לפסח דכמו דחטאת אפי' לאחר הקרבת השני דינו הוא שהוא חטאת, אלא שאי אפשר להקריבו, ה"נ בפסח דינו הוא שהוא פסח אלא שא"א להקריבו, ולכן מדמי רבא זה לזה דהוא לשיטתו דסבר דבעי עקירה דכמו דגבי פסח לא סברי חכמים דמצוה בראשון ה"נ גבי חטאת דשעירים, אבל להלכה דקיי"ל דפסח בשאר ימות השנה הוי שלמים ולא בעי עקירה, ואם שחטו לאחר זמנו אפי' לשם פסח הוא כשר כדין שלמים לשם פסח כמש"כ התוס' בפסחים דף ס"ד, וכיון דמשנאבד והופרש פסח אחר עומד שאפשר שלא יהי' פסח אלא שלמים, אין אנו מבטלין את דינו כלל, ולא דמי לחטאת שגם אחר שהוקרב חטאת לא נשתנה דינה והיא חטאת ותרעה.

איברא דמה שכתבתי מהא דרבא בפסחים דף ס' ע"ב הוא בהא דבעי שם בפסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו ושלא לשמו, אין זה מדוייק דרש"י פי' שם כגון שהפרישו קודם פסח, וכן כתבו התוס' שם בד"ה בשאר ימות השנה וז"ל היינו קודם שהגיע זמן הפסח כדפי' בקונט' ולכך בעי עקירה לפי שעומד לפסח וכו', אבל לאחר הפסח משמע לקמן דספיקא הוי וכו', וא"כ אין לנו הוכחה על שיטת רבא אלא על קודם הפסח, אכן המאירי מפרש להדיא הך סוגיא על לאחר הפסח, ויש להוכיח דגם הרמב"ם מפרש הסוגיא כהמאירי, דבמה דבעי אח"כ פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים מסיק רבא דנעשה כמי שאין לו בעלים בזמנו ופסול, והתוס' פירשו בטעמא דרבא משום דבעי עקירה ושינוי בעלים לא הוי עקירה, אבל הרמב"ם אף דפסק דלא בעי עקירה מ"מ פסק כרבא, ובארתי בפט"ז מהל' פסוה"מ הנ"ל משום דסובר דאף דשלא בזמנו הוי בסתמא שלמים זהו רק להבעלים שמוטל עליהם להקריבו, אבל לגבי אחרים שאינם בעלים לא אמרינן דבסתמא הם שלמים, אבל זה מיושב אם נפרש כהמאירי דהסוגיא היא גם אחר הפסח, אבל אם כל הסוגיא הוא רק קודם פסח, א"כ לאחר הפסח דע"כ הוא שלמים, מנ"ל לחלק גם בזה בין בעלים לשאינם בעלים, ומדסתם הרמב"ם הל' זו ע"כ דמפרש הגמ' כהמאירי ומיושב כנ"ל.

הלכה יח

חיה טריפה פסול שנאמר יעמד חי.

הלח"מ הקשה דבחולין די"א מוכיח הגמ' משעיר המשתלח דאזלינן בתר רובא משום דאין הגורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לשם, וכתב דמש"כ הרמב"ם מקרא דיעמד חי לא ידענא מנא ליה, ונראה דהנה בחולין דף מ"ב ע"א איכא מחלוקת התנאים אם טריפה חיה או אינה חיה, ומ"ד טריפה אינה חיה דריש כן מקרא דכתיב וזאת החיה אשר תאכלו, חיה אכול שאינה חיה לא תאכל, ומ"ד טריפה חיה דריש זאת החיה אשר תאכלו, חיה אחרת לא תאכל, נמצא דמ"ד טריפה אינה חיה סובר דטריפה לא נקראת חיה, וא"כ יש לומר דבחולין דבעי להוכיח כלל גמור לכו"ע דאזלינן בתר רובא, אינו יכול להוכיח מיעמד חי דכן אפשר להוכיח רק למ"ד טריפה אינה חיה, אבל הרמב"ם להלכה דקיי"ל טריפה אינה חיה שפיר מוכיח מקרא דיעמד חי, אכן במה שלא כתב הרמב"ם משום דאין הגורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לשם, כבר כתב המל"מ לנכון דנ"מ היכי דנטרף אחר הגרלה, ודברינו יועילו רק לבאר למה הוצרך הגמ' לומר טעמא דאין הגורל קובע ולא מקרא דיעמד חי.

הלכה כה

חסר מן הקטרת אחד מסמניה או מעלה עשן חייב מיתה עליה שנאמר ולא ימות כי בענן אראה על הכפרת, וכן חייב מיתה על ביאתו בלא מצוה לפיכך אם שגג בביאה והזיד בהקטרה או שנכנס בקטרת שלימה עם החסירה חייב מיתה.

חסר מן הקטרת, הלח"מ הקשה דבגמ' משמע דקרא דולא ימות כי בענן הוא על ביאה ריקנית, וביאה חסירה נלמד מקרא דוכסה ענן הקטרת ולא ימות, וכונתו דעל מה דתניא שם ומנין שנותן בה מעלה עשן שנאמר וכסה וגו' הא לא נתן בה מעלה עשן, או שחיסר אחת מכל סמניה חייב מיתה פריך ותיפוק ליה דקא מעייל ביאה ריקנית, ופירש"י דכתיב ואל יבוא בכל עת ולא ימות, ואח"כ פריך ל"ל קרא דוכסה למעלה עשן, דהא יליף מקודם מקרא דכי בענן, ומשני לבסוף רבא חד לעונש וחד לאזהרה ופירש"י ואל יבוא כי בענן אזהרה, וכסה ענן ולא ימות זה עונש, ואילו ולא ימות דאל יבוא לאו אחסרון ענן כתיב אלא אביאה ריקנית, ולפי"ז מבואר דולא ימות דקרא קמא היא לביאה ריקנית וחיוב מיתה בקטרת חסירה הוא מדכתיב וכסה ענן הקטרת ולא ימות.

ונראה דיש לומר דהרמב"ם סובר כתירוצא קמא דרב ששת דמשני הכי קאמר אין לי אלא ביוה"כ, בשאר ימות השנה מנין ת"ל וכסה, ומשמע דלרב ששת ידעינן מיתה בקטרת חסרה מקרא קמא דואל יבוא בכל עת וגו' ולא ימות כי בענן דכי בענן היינו בענן

הקטרת, וקאי ולא ימות גם על ביאה ריקנית וגם על קטרת חסרה, וקרא דוכסה הוא על שאר ימות השנה, אמנם צריך באור דהא ע"כ הא דולא ימות דכתיב בקרא דוכסה הוא דוקא אם נכנס לפנים מן הפרוכת, דאם הקטיר קטרת חסרה בהיכל ליכא מיתה כמפורש בתו"כ, ואם הקטיר קטרת חסירה בפנים בשאר ימות השנה דאין היתר לבוא שם גם בקטרת שלימה, למה צריך קרא לחייב אם הקטיר שם קטרת חסרה, ואפשר דמשום זה גופא דכיון דגם אם הקטיר קטרת שלימה עבר על קרא דואל יבוא בכל עת הו"א דבזה ליכא חיוב מיתה דקטרת חסירה, ומשום דלא איירי קרא במקטיר בפנים בזמן שאינו ראוי, לכן צריך קרא דוכסה דגם בשאר ימות השנה דאינו ראוי להקטיר בפנים, ואם הקטיר קטרת שלימה בפנים חייב משום ואל יבוא, מ"מ אם הקטיר קטרת חסרה חייב נמי משום וכסה ולא ימות, ונ"מ אם שגג בביאה והזיד בהקטרה.

והנה בפ"ב מהל' כלי המקדש הל' ח' העליתי בדעת הרמב"ם דמה דאמר רב ששת חד ליוה"כ וחד לשאר ימות השנה לא קאי על חיוב מיתה אלא על עיקר דין נתינת מעלה עשן בקטרת בשאר ימות השנה, אבל לפי"ז לא יתיישבו דברי הרמב"ם כאן דלפי"ז הני תרי קראי דולא ימות, הוי חד לביאה ריקנית, וזהו מקרא קמא וחד לקטרת חסרה, וזהו מקרא בתרא וא"כ למה כתב דשני החיובים נלמדו מקרא דולא ימות קמא, לכן צריך לומר כמש"כ כאן דחד לשאר ימות השנה קאי ג"כ לחיוב מיתה, ורק דגם בשאר ימות השנה אינו חייב מיתה, אלא אם מקטיר לפני ולפנים אבל בהיכל אינו חייב מיתה, וכן מפורש בתו"כ על קרא דמבית לפרכת, והכי תניא שם מבית לפרכת להזהיר על כל הבית, יכול על כל הבית במיתה ת"ל אל פני הכפרת אשר על הארון ולא ימות, הא כיצד אל פני הכפרת במיתה ושאר כל הבית באזהרה, ובפשוטו הוה על ביאה ריקנית, וכן הוא להלכה כמש"כ הרמב"ם בפי"ט מהל' סנהדרין, דאם נכנס להיכל אינו חייב אלא מלקות, ואם נכנס לקדש הקדשים הוא לאו שיש בו מלקות וחיוב מיתה בידי"ש, ומ"מ לרב ששת נוכל לומר דמפרש דגם בדין חיוב מיתה משום קטרת חסרה נתרבה שאר ימות השנה אם הקטיר בקדש הקדשים, ונ"מ אם שגג בביאה והזיד בהקטרה וכנ"ל דכיון דאמר דוכסה מרבה שאר ימות השנה הא כתיב ביה ולא ימות.

ומה שלא מנה הרמב"ם דין מקטיר קטרת חסרה כשמנה שם מחוייבי מיתה בידי"ש שלוקין עליהם, יש לומר כמש"כ שם משום דליכא לאו ביחוד על מקטיר קטרת חסרה בקה"ק, רק אם הקטיר קטרת חסרה בהיכל על מזבח הזהב הרי דינו ככל מקריב על המזבח הזהב, וכמש"כ הרמב"ם שם בהל' י"א מזבח הזהב שבהיכל מקטירין עליו קטרת בכל יום, ואין מקטירין עליו דבר אחר, ואם הקטיר עליו קטרת אחרת שאינה כזו וכו'

לוקה שנאמר לא תעלו עליו קטרת זרה ועולה ומנחה וגו', ומנאו הרמב"ם בפי"ט מהל' סנהדרין בלאו כ"ו, ולכן לא מנה הרמב"ם מקטיר קטרת חסרה דהא מנה רק חייבי מיתה ביד"ש שלוקין עליהם.

הלכה כו

הקטיר מן הקטרת של קדש הקדשים כזית בהיכל חייב מיתה.

הכ"מ כתב על זה נלמד ממה שאמרו בפ' והמעלה דף ק"ט ע"ב גבי אם הקטיר כזית בחוץ חייב, ודברי הכ"מ אינם מובנים דשם בסוגיא לא מיירי כלל בדין אם הקטיר מן הקטרת של קה"ק בהיכל, ומה דאמר שם רבה בהקטרה דהיכל דכו"ע לא פליגי כי פליגי בהקטרה דפנים פרש"י הקטרה היינו קטרת של כל יום שמקטירים בהיכל לא פליגי דאם הקטיר ממנה בחוץ חייב בכזית, כי פליגי בהקטרה דפנים ששיעורו מלא חפניו בזה פליגי אם הקטיר ממנה כזית בחוץ, ואמר רבה דפליגי אם מלא חפניו דוקא, ופריך אביי והא חוקה כתיב, אלא אמר אביי דפליגי אם ילפינן קטרת של פנים מקטרת דהיכל לחייב בחוץ, ורבא מוקים דמחלוקת דחכמים ור"א כגון דקבעינהו, אבל עכ"פ לכל האוקימתות הפירוש של בהקטרה דהיכל, היינו קטרת דהיכל שהקטירם בחוץ ואין שום מקור לדברי הרמב"ם, וראיתי בספר חק נתן בהך סוגיא שכתב וז"ל, עוד מוכח בהך סוגיא לאוקימתא דאביי דהילכתא כוותיה דרב אשי מתרץ ליה, דלרבנן אם הקטיר כזית בחוץ מקטרת של יוה"כ חייב, דילפי פנים מחוץ מזה למד הרמב"ם דגם אם הקטיר כזית זה בהיכל חייב, שכתב בפ"ה מהל' עבודת יוה"כ הקטיר מן הקטרת של קה"ק כזית בהיכל חייב מיתה, וכתב עליו מרן שם נלמד ממה שאמרו בפ' השוחט והמעלה גבי אם הקטיר כזית בחוץ חייב, ור"ל דהיכל גבי לפנים מיקרי חוץ כיון דקטרת זו אין כאן מקומה עכ"ל, ולפי דבריו זה היסוד דהיכל לגבי פנים הוי כמו חוץ כתב זה הרמב"ם מדעתו כך שלמד לגבי שיעור כזית לחייב בהיכל מדין כזית בחוץ, אבל דבריו תמוהים דא"כ יש בזה דין דמקטיר בחוץ וחייב כרת ולמה כתב הרמב"ם דחייב מיתה.

עוד ראיתי בדברי הקרן אורה בהך סוגיא ודעתו בשיטת הרמב"ם דכמו שפסק לגבי זר דאינו חייב בעבודת יוה"כ בפנים אלא בשיעור מלא חפניו ה"נ בהקטיר בחוץ אינו חייב אלא במלא חפניו, והביא דברי הרמב"ם כאן שכתב דאם הקטיר כזית בהיכל חייב, וכתב לפרש דהוא משום קטרת זרה כמו אם חיסר אחת מסמניה דחייב מיתה, וה"נ אם הקטיר קטרת של יוה"כ שצריך להקטירה בפנים בקה"ק אם הקטירה בהיכל כזית כיון דחשיבא הקטרה חייב משום קטרת זרה, וגם דבריו תמוהים דאמנם בחיסר בסמניה בקטרת של כל ימות השנה בהיכל, חולקים בזה בדעת הרמב"ם הב"י באו"ח

סי' קל"ג והמל"מ בהל' כלי המקדש פ"ב דהב"י סובר דבקטרת בהיכל ליכא חיוב מיתה בחיסר סממנים, והמל"מ וכן הפר"ח באו"ח שם סוברים דחייב, וכבר הארכתי בהל' כלי המקדש בזה ועכ"פ אפי' אם הקטיר בחיסור סממנים חייב מיתה גם בהקטיר בהיכל זהו משום דילפינן חיוב מיתה בהקטיר בחיסור סממנים, ונוכל לומר דנילף כן גם בהקטיר בהיכל, אבל בהקטיר קטרת של יוה"כ בהיכל דאין חיוב רק משום דאין מקום הקטרתו בהיכל ואין ע"ז חיוב, אלא משום קטרת זרה, והקטרת קטרת זרה בהיכל הא כתב הרמב"ם שם בהל' י"א דליכא אלא לאו, וכבר כתבתי שם דמזה מוכח דגם בחיסור סממנים ליכא מיתה בהיכל, כיון שכתב שהרי נעשית קטרת זרה, ולכן כתבתי דכונת הרמב"ם הוא ג"כ על יוה"כ שמקטיר בפנים ע"ש, אבל עכ"פ בלא חיסר רק שהקטיר של יוה"כ בהיכל אין חיוב אלא משום מקריב או מקטיר במזבח הזהב ובזה ליכא אלא לאו כמבואר שם, ובהל' סנהדרין פי"ט שמנאו בין הלאוים שאין בהם חיוב מיתה.

והנה האור שמח כאן כתב על דברי הרמב"ם וז"ל ירושלמי פ' טרף בקלפי הלכה ג' תני שחט בחוץ חייב, חפן בפנים פטור, וכתב דצ"ל הקטיר בחוץ והכונה בהיכל וחייב היינו דחייב מיתה אם הקטיר קטרת של יוה"כ בהיכל דכתיב ונתן הקטרת כו' לפני ד' וכסה כו' ולא ימות, אבל אם נתנו בהיכל ימות, ולא קאי על קרא הקודם מלא חפניו עכ"ל ודבריו נכונים וברורים דא"א כגירסא שלנו שחט בחוץ חייב דמאי קמ"ל דקרא הוא דשחט בחוץ חייב כרת, ולכן ע"כ כגירסתו הקטיר בחוץ וא"א דבחוץ ממש דג"כ פשיטא דחייב כרת, וע"כ דחוץ מקה"ק והיינו בהיכל, אך מה שכתב מדכתיב לפני ד' לכאורה מלפני ד' אין ראיה דהא בהיכל נמי מיקרי לפני ד' כדכתיב בקרא הקודם ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ד' והוא מצד ההיכל כדאמר ביומא דף מ"ה, וצריך להוסיף על דבריו דהא סיפא דקרא הקודם הוא והביא מבית לפרוכת, ועל זה כתיב ונתן את הקטרת על האש לפני ד' והך לפני ד' הוא כבר מבית לפרוכת, ועל זה נאמר ולא ימות וכמש"כ האור שמח דלא ימות קאי על כל הפסוק דאם נתן האש בהיכל חייב מיתה.

ומה שכתב דהברייתא אשמעינן דולא ימות דקרא לא קאי על קרא הקודם שהחפינה צריכה להיות בעזרה זה קשה קצת דלא דמי לקרא בתרא דהוא על עיקר ההקטרה, אבל מהיכי תיתי נימא דולא ימות קאי על מעשה החפינה, ולכן נראה דהא יש לומר דכיון דחפינה הוי עבודה כמש"כ הרמב"ם בהל' כ"ז וגם חוקה קאי עלה אף שהיא בעזרה כיון דהוא צורך פנים כמש"כ הרמב"ם בפ"ה הל' ב' א"כ הי' צריך לומר דהיכי שחפנה בפנים פסולה הקטרת, וכיון שהקטיר בקטרת שחפנה בפנים א"כ חייב מיתה משום

ביאה שלא לצורך, אלא דיש לומר עפ"מ דאמר הגמ' בזבחים דף ס"ג ע"א שלמים ששחטן בהיכל כשרים, שנאמר ושחטו אותו פתח אוהל מועד ולא יהא טפל חמור מן העיקר, ממילא גם כאן דכתיב ולקח מלא המחתה וגו' מלפני ד' ומלא חפניו וגו' א"כ גם אם חפן בהיכל כשרה משום לא יהא טפל חמור מן העיקר, וממילא לא ידעינן לומר גם אם חפן בקה"ק שיהי' נפסל כיון דלא כתיב להדיא בקרא דדוקא בהיכל ולא בקה"ק, לכן לא אמרינן בזה חוקה לעכב.

והנה אח"כ נדפסו החידושים המיוחסים להר"ח על סוף זבחים ובהך סוגיא דדף ק"ט שהביא הכ"מ מקור לד' הרמב"ם ושכתבנו דלפירש"י, אין שום מקור משם, אך הר"ח מפרש הסוגיא באופן אחר ויהיו מקום לד' הכ"מ דבמה דאיתא בגירסתנו באוקימתא דאביי כי פליגי בהקטרה דחוץ ופירש"י חוץ ממש, מחוץ לעזרה ומחיוב הקטרת חוץ, ובמה דאמר מר סבר ילפינן פנים מחוץ פירש"י ילפינן קטרת שלפנים היינו של קה"ק לחייב עליו בחוץ בנזיר, מקטרת של חוץ היינו מקטורת של היכל, והר"ח כתב וז"ל ופריק אביי בקטרת דלפני ולפנים לא פליגי דאינה עבודה בפחות ממלא חפניו, וכזית קטרת בחוץ נמי לא פליגי דחייב כי פליגי בקטרת דלפני ולפנים וקא מקריב לה בהיכל רבנן סברי ילפינן פנים מחוץ, מה חוץ למקדש חייב בכזית אף בהיכל חייב בכזית, ור"א סבר לא ילפינן היכל מחוץ, וחתני הגאון הרי"מ שי' שהגיה החדושים הביא ד' הרמב"ם ודברי האור שמח, והעיר דהרמב"ם הא כתב דחייב מיתה, ומד' הר"ח משמע דחייב כרת משום הקטרת חוץ, והביא שם בשמי דגם בד' הר"ח צריך לפרש דכונתו לחיוב מיתה, דקשה לומר דיסבור דחייב בהיכל משום הקטר חוץ, דהא כתוב ואל פתח אוהל מועד לא הביאו, אבל כתב דפשטות ד' הר"ח אינם מראים על זה, והיינו דמשמעות דבריו לחייבו משום הקטרת חוץ.

אכן אף דהר"ח קיצר בדבריו ומשמע דכונתו לחייב משום הקטר חוץ, אבל אין לפרש כן דלדברי הרמב"ם דחייב מיתה אם הקטיר בהיכל שייך לומר דפליגי אי ילפינן פנים מחוץ, מה חוץ למקדש חייב בכזית אף בהיכל חייב בכזית ושייך בזה ילפינן, והיינו אף שהם שני חיובים שונים, אבל אם נימא בכונת הר"ח דמפרש דכשמקטיר בהיכל חייב משום הקטרת חוץ מה שייך בזה ילפינן דכיון דבהקטרת חוץ חייב בכזית, וכשמקטיר בהיכל סובר דהוא נמי כמו שמקטיר בחוץ, א"כ ודאי שיעורו בכזית דהא הוא הקטרת חוץ, ומה שייך לומר דפליגי אי ילפינן או לא ילפינן, ולכן ע"כ גם בד' הר"ח צריך לפרש דזהו לדין חיוב מיתה אם הקטיר בהיכל, ובזה פליגי אם ילפינן שיעור כזית בחיוב הקטרה בהיכל מחיוב הקטרה בחוץ דשיעורו בכזית.

אמנם דברי הר"ח ופירושו צריך ביאור במה שכתב באוקימתא דאביי דבקטרת דלפני ולפנים לא פליגי דאינה עבודה בפחות ממלא חפניו, וכזית קטרת בחוץ נמי לא פליגי דחייב כי פליגי בקטרת דלפני ולפנים וקא מקריב לה בהיכל רבנן סברי ילפינן פנים מחוץ, מה חוץ למקדש חייב בכזית אף בהיכל חייב בכזית, ור' אלעזר סבר לא ילפינן היכל מחוץ, דקשה טובא למה פשוט לאביי דכשמקטיר מקטרת של יוה"כ כזית בחוץ גם ר"א מודה דחייב, ופליגי רק אם הקטיר בהיכל אם ילפינן פנים מחוץ, ורש"י פי' דבזה גופא מחלוקת ר"א וחכמים אם הקטיר בחוץ כזית מקטרת של יוה"כ, דרבנן ילפי מקטרת של היכל ור"א לא יליף ופוטר, אבל לומר דבזה ודאי ר"א מודה דאם הקטיר בחוץ מקטרת של יוה"כ ששיעורו מלא חפניו, דחייב גם בהקטיר כזית אין מקור לזה, דהא במתני' בקומץ ולבונה ואינך שלא הקטיר אלא כזית ר"א פוטר, ומתחלת הסוגיא במה דתניא בברייתא המקטיר כזית קטרת בחוץ חייב כחצי פרס בפנים פטור, ופריך כיון דמקטיר כזית בחוץ חייב אלמא עבודה היא ובעי לאוקמי מהו פטור ציבור, ופריך ר"ז במה דאמר רב בהא אפי' ר"א מודה דהא ר"א לאו הקטרה קאמר, ופי' הר"ח והאמר ר"א במתני' אינו חייב בחוץ המקטיר עד שיקטיר כולו מכלל דלא מיחייב בכזית, ומשני רבה דבקטרת דהיכל מודי ר"א דיש הקטרה בכזית ופי' הר"ח משום דלא יהיב בה רחמנא שיעורא, ורבה בעי לאוקמא דפליגי בקטרת של יוה"כ אי מלא חפניו דוקא ופריך ע"ז אביי ומשני כמו שהבאנו, וכיון דמלא חפניו דוקא למה יהי' חייב אם הקטיר בחוץ בכזית, דהא רבה אמר מעיקרא רק דבהקטיר בהיכל לא פליג, משום דלא כתיב שיעורא, ולא אמר אביי טעמא ע"ז במה דחולק על רבה ועל תחלת הסוגיא דפשוט דלר"א פטור בהקטיר כזית כפשטה דמתני'.

ונראה בדעת הר"ח דמפרש בדעתי' דאביי דכיון דבזה סובר כרבה דבקטרת דהיכל מודה ר"א דיש הקטרה בכזית משום דלא יהיב ביה קרא שיעורא, לכן גם בקטרת דלפני ולפנים דאיכא שיעור מלא חפניו, מ"מ לא שייך חילוק בין קטרת דקה"ק לקטרת דהיכל, אלא לגבי אם הקטיר קטרת דיוה"כ בהיכל, דכיון דכל החיוב מיתה שבו הוא ע"ז שלא הקטירו בקה"ק, ודינו בקה"ק הא דוקא בשיעור מלא חפניו כשיעורו, אבל אם הקטיר קטרת דיוה"כ בחוץ אף דעיקר שיעורו הוא במלא חפניו מ"מ כיון דכל יום מקטיר קטרת וליכא בזה שיעור בקרא, לכן גם בקטרת דיוה"כ שדינו להקטיר בקה"ק מ"מ לגבי הקטרת חוץ לא קיל מקטרת דכל השנה, וגם קטרת דיוה"כ כיון דהי' אפשר לחפנו ולהקטיר בשיעורו במלא חפניו, חייב אם הקטירו בחוץ בשיעור כזית כמו בשיעור דכל השנה ולא דמי לקומץ ולבונה דר"א פוטר עד שיקריב את כולו דהתם ליכא כלל דין

הקטרה בשיעור זה, ולכן מפרש אביי דהפלוגתא הוא דוקא אם הקטיר קטרת של יוה"כ בהיכל, דבזה סובר שפיר ר"א דאינו חייב אלא במלא חפניו דהא החיוב מיתה הוא על שלא הקטירו בקה"ק, ומ"מ רבנן מחייבי גם בזה דילפינן פנים מחוץ דכמו דאם הקטירו בחוץ חייב כרת בכזית, כן אם הקטירו בהיכל חייב מיתה בכזית דכמו דחשוב הקטרה לגבי חוץ בכזית ה"נ חשוב הקטרה בהיכל.

והנה בפ"ט מהל' ביאת מקדש הל' ד' כתב הרמב"ם שהזר שהקטיר קטרת על מזבח הזהב משיקטיר כזית חייב, אבל המקטיר קטרת ביוה"כ בקה"ק אינו חייב מיתה עד שיקטיר מלא חפניו, והבאתי שם ד' המל"מ בסוף הל' מעה"ק דלענין הקטרת חוץ מוכיח מד' הרמב"ם שם דאין חילוק וגם בקטרת של קה"ק אם הקטיר בחוץ חייב בכזית, וכתבתי שם לפרש ד' הגמ' כאן בסוגיא דאמר רבה בהקטרה דהיכל לא פליגי דחייב בכזית כי פליגי בהקטרה דקה"ק דהוא לגבי זר דרבנן סברי מלא חפניו לאו דוקא ופריך אביי והא חוקה כתיב אלא אמר אביי בהקטרה דפנים, היינו דקה"ק כו"ע ל"פ דפטור זר אם הקטיר בכזית כי פליגי בהקטרה דחוץ היינו דהיכל אם הקטיר זר פחות משיעור פרס, והבאתי שם דבדקדוקי סופרים מביא שבדפוסים הישנים הגירסא בשינויא דאביי, כי פליגי בהיכל, וכתבתי לפי"ז דצריך לגרוס מר סבר ילפינן חוץ מפנים והיינו דכמו דבפנים אם הקטיר זר בפחות ממלא חפניו פטור, ה"נ בהיכל אם הקטיר זר פחות משיעור פרס פטור, ולפימש"כ שם מבואר דהרמב"ם אינו מפרש כפי' הר"ח דמה דאמר אביי כי פליגי היינו אם הקטיר קטרת של יוה"כ בהיכל אם חייב בפחות ממלא חפניו, וא"כ אינו מבואר שיטת הרמב"ם כאן דגם אם נאמר דמקור דברי הרמב"ם הוא מד' הירושלמי שהבאנו מד' האור שמח, אבל אינו מבואר מנ"ל להרמב"ם דהשיעור לחייב אם הקטיר בהיכל קטרת של יוה"כ הוא בכזית, דהא גבי הקטרת זר פסק דאם הקטיר פחות ממלא חפניו פטור, ואף דאפשר לחלק דגבי הקטרת זר בקה"ק דייניגן בעיקר שיעורו בהקטרה, אבל כשהקטיר קטרת של יוה"כ בהיכל דייניגן בשיעורו בהיכל, אבל מ"מ קשה לומר דהרמב"ם כתב כן מסברא.

ונראה דגם להרמב"ם צריך לפרש הסוגיא כפי' הר"ח, ובתחילה בשינויא דרבה מפרש כמש"כ שם דהכל קאי לגבי הקטרת זר, ובשינויא דאביי דאמר בהקטרה דפנים כו"ע לא פליגי היינו ג"כ דפטור אם הקטיר זר בקה"ק בכזית, ונוכל לפרש גם בדברי הר"ח שכונתו כן, והר"ח הוסיף וכזית קטרת בחוץ נמי לא פליגי דחייב, וזהו כדי לפרש מה דאמר אח"כ כי פליגי בקטרת דלפני ולפנים וקא מקריב לה בהיכל רבנן סברי ילפינן פנים מחוץ, מה חוץ למקדש חייב בכזית אף בהיכל חייב בכזית, וכבר בארתי בטעמא

דאביי דבהקטיר בחוץ ליכא פלוגתא, וגם בקטרת של יוה"כ דאיכא שיעורא בקרא דמלא חפניו מ"מ אם הקטיר בחוץ חייב, כיון דבעיקר הקטרתו בהיכל ליכא שיעור, ופליגי רק אם הקטיר קטרת דיוה"כ בהיכל.

ונמצא מבואר דשתי ההלכות נאמרו בסוגיא זו בין לגבי הקטרת זר דאמר רבה דבהקטרה דהיכל כ"ע ל"פ דחייב, ובהקטרה דקה"ק דאמר אביי כ"ע ל"פ דפטור בפחות ממלא חפניו, וזהו דברי הרמב"ם בפ"ט מהל' ביאת מקדש שהבאנו, ודברי הרמב"ם כאן הוא מסוף דברי אביי דאמר דפליגי בקטרת דקה"ק ומקטיר לה בהיכל, דת"ק סבר דילפינן פנים מחוץ היינו הקטרת פנים והיינו בהיכל, מהקטרת חוץ היינו חוץ למקדש דחייב אם הקטיר בכזית, וכן פסק כאן הרמב"ם והגירסא שהבאתי שם מדפוסים ישנים שגורסים בדאביי כי פליגי בהקטרה בהיכל מדוייק כפי' הר"ח וכמו שבארנו, ומבואר דבשינויא דרבה ובתחלת ד' אביי נפרש כמש"כ שם דקאי על הקטרת זר, אבל סוף אוקימתא דאביי הוא על הקטרה בהיכל כמש"כ הר"ח והגירסא הוא כגירסתנו ילפינן פנים מחוץ, וכמפורש בדברי הר"ח, ונתבארו דברי הרמב"ם בשתי המקומות.

הלכה כז

חפינת הקטרת עבודה, והמחשבה פוסלת בה. וכן חתיית הגחלים נפסלת במחשבה שמכשירי קרבן כקרבן.

וכן חתיית הגחלים, הכ"מ כתב על ד' הרמב"ם דהוא בעיא דלא איפשטא, ופסק לחומרא ולא כתב שהוא ספק משום דלא שייך למימר ביה לא יחתה לכתחלה, והקשה הלח"מ דהא נ"מ אם הקטיר הקטרת על אלו הגחלים, וראיתי במרכה"מ שכתב דהרמב"ם אינו מפרש כפירש"י דהבעיא הוא להפסיל הקטרת אלא להפסיל הגחלים לכתחלה להקטיר עליהם, אבל בדיעבד אם הקטיר לא נפסלה ההקטרה, והנה לא מצינו דשייך גדר מחשבה על לכתחלה, ולא מצינו רק דאינו פיגול אלא פסול, ואין לומר דאין פסול בגחלים, ומה דכתב הרמב"ם דנפסלה היינו שהחתייה נפסלה והוי כמו שלא חתה הגחלים, דהא כיון שכתב הרמב"ם שמכשירי קרבן כקרבן, וכיון שהכהן נכנס עם הגחלים לפנים להקטיר הקטרת, א"כ חתיית הגחלים מעכבת כמש"כ הרמב"ם בהל' ב' בחפינת הקטרת, אע"פ שהחפינה בעזרה, צורך פנים בעבודת פנים היא.

וחשבתי לומר עפ"מ דאמר הגמ' בזבחים דף י"ד בדין טבילת אצבע דבחטאות החיצונות אין טבילת אצבע מפגלת, משום דלא כתיב וטבל אלא ולקח, א"כ אפשר דגם בחפינת קטרת וחתיית גחלים כיון דלא כתיב וחתה גחלי אש, ולא כתיב וחפן מלא חפניו, אלא ולקח מלא המחתה גחלי אש ומלא חפניו קטרת, לכן לא מהני מחשבה לפגל, וילפינן רק

דמהני מחשבה לפסול לכתחלה החפינה והחתייה, אבל לא לפסול הקטרת במחשבה, אבל אינו מיושב דגבי חפינה בעי ר"פ אי ילפינן מלא מלא ממנחה מה התם מהניא מחשבה ה"נ מהניא מחשבה ופשיט מדלינה פסול בה פסלה נמי מחשבה, ומוכח דמהני מחשבה לפסול הקטרת, כמו דלינה פסיל בה דזהו פסול בהקטרת, וכיון שהרמב"ם קבע שני הדינים ביחד מוכח דכן היא גם בחתיית גחלים, ומדין טבילת אצבע אין ראיה דשם לא הוזכר טבילה, אבל כאן הוזכר מלא המחתה דהיינו חתייה וכן מלא חפניו דהיינו חפינה.

לכן צריך לבאר דעת הרמב"ם ע"פ גירסת הדקדוקי סופרים, דבגירסתנו פשיט רב שימי על חפינת קטרת דמהני מחשבה ואח"כ בעי ר"פ על חתיית גחלים ואמר ע"ז תיקו, וכן כתב הכ"מ על חפינת הקטרת דהוא בעיא דאיפשטא, ועל חתיית גחלים דהוא בעיא דלא איפשטא, אבל בדק"ס מביא גירסת כ"י ב' דגורס פשיטותיה דרב שימי אחר בעיא השניה דר"פ בחישב בחתיית גחלים, וכבר העיר שם המגיה שבזה מבואר שיטת הרמב"ם, ויש להוסיף דבגירסא זו מיושב קושיית רש"י דמה צריך ללמוד דפסלה לינה מדפסול בה טבול יום, הא מפורש במשנה דמעילה דף י' קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה ועיין מה שכתבו בזה בתוס', אבל לגירסא זו דפשיטותיה דרב שימי הוי על חתיית גחלים, מיושב דזה לא תנן במתני' דמעילה.

אח"כ ראיתי בד' המים חיים שכתב בזה שהרמב"ם סמך על מה דאיתא בע"ז דף מ"ו דבעי רמב"ח אם יש נעבד במחובר אצל גבוה מכשירי קרבן כקרבן דמו או לא ופשיט רבא ק"ו מאתנן דיש נעבד במחובר ומכשירי קרבן כקרבן, וכיון לדבריו האור שמח והביא מקודם גם גירסת הדק"ס, והנה לכאורה אין משם ראיה לזה דמכשירי קרבן כקרבן לדין שיפסל במחשבה, דשם גבי אבנים ודאי לא מצינו דמהני מחשבה בשעת תלישת אבנים שיחשוב שיקטיר עליהם חוץ לזמנם, אך יש לומר דהא מעיקרא מיבעי לר"פ בחישב בחפינת קטרת אי ילפינן מלא מלא ממנחה, ופשיט מדפסיל בה טבול יום פסיל בה לינה ומדלינה פסלה, פסלה נמי מחשבה, ולכאורה איך אפשר לפשוט מדפסיל בה טבול יום ולינה, דזהו רק דהוי קדושת הגוף כקרבן, אבל מנלן דחפינה הוי עבודה ומהני בה מחשבה, אכן כבר כתבו התוס' שם בד"ה חישב דמזה דפסיל בה לינה אין להוכיח דפסול בה מחשבה, רק על חפינה פשיט כן משום דדמי לקמיצה, ויש להוסיף על דבריהם דכיון דדמי למנחה בדין טבול יום ולינה נאמר דילפינן מלא מלא ממנחה, וע"כ אין כונת ר"פ בתורת גז"ש דלא שייך בעיא על זה, אלא בתורת בנין אב ומה מצינו, לומר דחפינה דמי לקמיצה, וע"ז בעי אם חישב בחתיית גחלים אי פסלה בה מחשבה

אי מכשירי קרבן כקרבן והוי חתיית גחלים כמו חפינת קטרת, וכמו שכתבו התוס' שם, וכיון דנפשט בע"ז דמכשירי קרבן כקרבן ממילא שוים הם חתיית גחלים וחפינת קטרת, ופסלה בשניהם מחשבה.

הלכה כח

חפן בראשי אצבעותיו או מן הצדדין או ממטה למעלה או שחפן בידו זו ובידו זו וקרב זו לזו או שנתפזרה קטורת מידו על הארץ ואספה, או שחפן חבירו ונתן לחפניו, או שחפן ומת ונכנס שני במה שחפן ראשון, כל אלו ספק ולא יקטיר ואם הקטיר הורצה.

או שחפן ומת ונכנס שני תחתיו, בגמ' אמר רב פפא דאם חופן וחוזר וחופן חבירו נכנס בחפינתו, ואם אין חופן וחוזר וחופן אין חברו נכנס בחפינתו, ור"ה בדר"י אמר להיפוך, והקשה הלח"מ דא"כ בין לר"פ בין לר"ה בדר"י, ליכא ספיקא, וכתב דר"ה לא אמר כן בתורת ודאי אלא דאפשר לומר כן ומספקא ליה, ונמצא דפסק הרמב"ם כר"ה בדר"י, והקשה הלח"מ דגבי נתערב מקצת דמים בדף נ"ח פליגי נמי ר"פ ור"ה בדר"י ופסק בהל' י"ב כר"פ, ונשאר בצ"ע, ובעיקר פירושו דר"ה לא אמר בתורת ודאי לא משמע כן וכמו דר"פ אמר בודאי כן גם ר"ה אמר כן בתורת ודאי, והמים חיים כתב דבהא דנתערבו הכוסות פסק כר"פ דהי' גדול מר"ה בדר"י, ומ"מ כאן לא פסק כר"פ כיון דזה בעו ראשונים ר' חנינא וריב"ל, ואי תלייא בדין חופן וחוזר וחופן פליגי ר"פ ור"ה, לכן נשאר כספיקן של ראשונים.

אכן בעיקר מה שהקשה הלח"מ מהא דנתערבו הכוסות לכאן, אפשר לומר דבאמת לא הכריע הרמב"ם בין ר"פ ובין ר"ה בדר"י, לכן גבי הך דינא אם נכנס חבירו בחפינתו נשאר ספק ובפרט דהוא ספיקן של ראשונים, אבל בהך דינא דנתערבו הכוסות יש לומר דלהלכה לא פליג ר"ה בדר"י על ר"פ, דהכי איתא התם אמר ר"פ אפי' למ"ד כוס אחד עושה חבירו שירים הני מילי היכי דאי בעי למיתב מצי יהיב, אבל האי דאי בעי למיתב לא מצי יהיב, לא, א"ל ר"ה בדר"י לר"פ אדרבא אפי' למ"ד כוס אחד עושה חבירו דחוי הנ"מ דדחייה בידים, אבל היכי דלא דחייה בידים לא, והנה תיבת "אדרבא" מביא בדק"ס דאינה בכ"י, ולפי"ז נוכל לפרש דר"ה אמר לר"פ במה דאמר אפי' למ"ד כוס עושה חבירו שירים, ומוכח דלמ"ד עושה חבירו דחוי א"צ להך סברא שמחלק משום דהכא אי בעי למיתב לא מצי יהיב, ובזה אמר ליה ר"ה דיש לומר דגם מ"ד עושה חבירו דחוי הנ"מ היכי דדחייה בידים, אבל זה הוא בלא הא דאמר ר"פ דהיכי דאי בעי למיתב לא מצי יהיב, הכל מודים דהוי דחוי, אבל לפי"מ דאמר ר"פ כן ודאי אין חילוק בין דחייה בידים ובין לא דחייה בידים, דהיכי דנדחה לגמרי ואינו יכול לזרוק ממנו ודאי נעשה

דחוי כדאיתא בזבחים דף ע"ג ע"ב גבי נתערבו הקרבנות דלמ"ד בע"ח נדחים גם נתערבו חשיבי נדחים.